

Фото Георгія Лук'янука

— Проблеми, які винесено на всенародний порядок денний, — відзначив, відкриваючи круглий стіл в Укрінформі голова Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан, — сьогодні, як ніколи, є надзвичайно гострими. Це засвідчують події останніх днів, коли по всіх обласних центрах і менших містах України відбулися всенародні віча з категоричною вимогою до президента, уряду і парламенту не йти злочинно-бездумно на поводу у Путіна, не тягнути тупо в Україну Троянського коня у вигляді “формули Штайнмайєра”, не вдатися до так званого миру за рахунок здачі національних інтересів.

— Минулого тижня, — нагадав присутнім Павло Мовчан, — просвітянський тижневик “Слово Просвіти” видрукував цілий пантеон втрачати на східному фронті, яких зазнала Україна протягом вересня. Серед них є людина, яка мені близька, мій родич з Обухова — сьогодні виповнилося дев’ять днів, як ми з ним попрощалися.

Чому я про це згадав? Тому що ті люди при владі, які вирішують життя цілої нації, ще й досі не усвідомлюють, куди вони потрапили. Хоча, може, й навпаки: вони ведуть утаємничену багатоходову гру на догоду своїм хазяям і дуже добре усвідомлюють, що може чекати не тільки українську націю, а й цілу Європу внаслідок такої політики. Ми є свідками того, що історичні уроки нікого нічого не вчать. Усе, що відбувалося 100 років тому на європейському суспільно-політичному обширі, обернулося колосальними втратами для тих, хто хотів забезпечити себе, дистанціюючись від проблем України.

Ось чому ми сьогодні піднімаємо свій голос на майданах, чому зібралися на цей круглий стіл представники української громадськості. Бо усвідомлюємо, що нас може чекати при нинішній політиці і нашій владі, і тих, хто підштовхує її до злочинного угодовства. З приходом до влади нових політичних сил, зокрема представників п’ятої колонії, на повну потужність запрацював колосальний маніпулятивний апарат, яким керують антиукраїнські сили не лише в особі доморощених олігархів. Відгук “сірого кардинала”, очільника Офісу президента Богдана, що, мовляв, протестні акції, які прокотилися Украї-

Зрада відміняється?

Про початок нібито реалізації так званої формули Штайнмайєра — покровокового плану припинення бойових дій на східному фронті і запровадження заходів зі встановлення миру на Донбасі і Луганщині, Україна дізналася не від української влади, насамперед — глави держави, а... з московських ЗМІ. Звісно, на тлі утаємничених і провальних з точки зору багатьох політичних експертів дій президента Зеленського і його зелен-команди (“на 100% його людей”) ця звістка блискавично здетонувала. З пам’яті людей ще не стерлися політичні вихляси колишнього президента-рецидивіста Януковича. Тож вибух обурення під гаслами “Ні капітуляції!” вмить виплеснув під стіни Офісу протестувальників, уперше, і вдруге, минулої неділі, на Майдан. Услід за цим Товариство “Просвіта” разом з громадськими організаціями провели круглий стіл на тему “Хто і чому загрожує українській державі?”

ною, проплачені “вчорашніми”, засвідчує всю глибину цинізму і зухвальства частини “слуг народу”. Влада й досі не втямить, що тисячі людей виходили на ці акції з внутрішньою, ще до кінця не осмисленою, тривоною, яка чітко сформульована у формулі “Бережімо Україну!” Це при тому, що Європа, граючись у піддавки з Путіним, не до кінця усвідомлює: проблема України і української нації може закінчитися значно трагічніше для глобальної цивілізації. Тож як правильно підкреслено у вірсі до мартирологу “Слова Просвіти”: “Для них, загиблих героїв — захисників Батьківщини, не було двох істин: війна була війною, а не конфліктом; фронт був фронтом, а не лінією розмежування; обов’язок захищати рідну землю був честю і гідністю чоловіка і воїна, а не лукавством і запобігливістю крамаря”. Це найчіткіші й найзрозуміліші категорії нашого сьогодення, категорії, які мусив би висловлювати і наш президент Зеленський. Сьогодні за нього це роблять майдани по всій Україні. І він, повсякчас уникаючи відкритості, під тиском світової частини суспільства змушений нарешті пообіщати, що “зрада відміняється”... Тобто, вона готувалася?

Учасники круглого столу, зокрема полковники запасу Михайло Хабаров, який ще недавно воював на східному фронті рядовим у батальйоні ОУН, Микола Селюк, який випустив книжку документів про історію розвалу Збройних сил України, з фактами в руках доводили, що руйнація ар-

мії, а відтак усіх державних інститутів, почалася ще за президентства Леоніда Кучми, який за іронією української дійсності (чи вимогою Путіна?) очолює українську делегацію на переговорах у Мінську. І кожен з наступних президентів, можливо, за винятком Віктора Ющенка, по-своєму прислухався планам Москви. Нинішня влада також, як свідчать події останніх днів, намагається повернутися у фарватер путінської політики. Інакше як розуміти, говорив один із засновників Руху, народний депутат кількох скликань, полковник Микола Поровський, що в нинішньому Держбюджеті на оборону країни (під час війни!) наступного року хочуть виділити лише 110 млрд грн? Це вдвічі менше, ніж торік. Кандидат юридичних наук Микола Сірий, Мирослав Котвіцький з партії “Патріот”, академік НАПН України Георгій Філіпчук, громадсько-політичний діяч Іван Заєць, голова Луганського ОО Товариства “Просвіта” Володимир Семистяга акцентували увагу на інших складових національної безпеки, без яких Україні не вистояти у війні з путінською Росією. Але одних відповідей на питання: “Хто і чому загрожує українській державі?” — замало. Потрібна активізація суспільного контролю і народного спротиву безвідповідальним планам і діям представників влади, яка може зрадити інтереси української України. Тож мусимо вимагати: Україна — понад усе!

Власн. інф.

Творчий вечір Павла Мовчана «У колі друзів»

10 жовтня о 17:00
Національний музей літератури спільно з видавництвом “Ярослав Вал” запрошують на творчий вечір Павла Мовчана “У колі друзів” з презентацією нової книжки зарубіжних поетів у перекладі автора “Відлуння”.

Павло Мовчан — це окрема поетична Америка, якій не достатньо одного Колумба, адже вона потребує щоденних відкриттів. Утім, є й Мовчан, якого ми знаємо менше. Це — Мовчан-перекладач. Чи можливо зробити мовне переливання крові? Чи можливо націоналізувати вірш у своїй мові, не спотворивши рідне обличчя твору? Чи можливо сказати “майже те саме”, донісши ментальну особливість першоджерела? На це намагається відповісти автор у своїх поетичних перекладах із азербайджанської, бенгальської, болгарської, вірменської, грузинської, естонської, казахської, литовської, мансі, молдавської, російської, румунської, сербсько-хорватської, таджицької, тамільської, татарської, туркменської, угорської, узбецької та чеської мов.

Про це (і не тільки) йтиметься на творчому вечорі Павла Мовчана з нагоди його 80-річчя.

До участі запрошені:

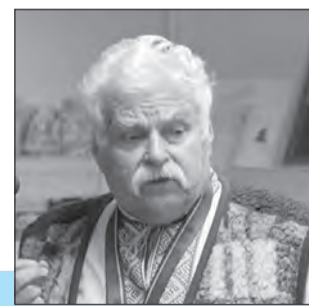
**Дмитро ПАВЛИЧКО,
Юрій ЩЕРБАК,
Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
Валерій ГУЖВА,
Олександр БОЖКО,
Микола ВАСЬКІВ**

Модератор:

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Адреса: вул. Б. Хмельницького, 11.
Вхід вільний і бажаний!

ВІДКРИЛИ НАГІСТЬ КОРОЛЯ

5

НАСТАНОВИ АБАЯ КУНАББАЄВА

8-9

Василь ЛИЗАНЧУК,
доктор філологічних наук

Формула Штайнмайєра-Путіна — це знищення України!

Реалізація так званої “формули Штайнмайєра” — це капітуляція України перед московськими загарбниками, які уже шостий рік ведуть неоголошену війну проти нашої Держави з метою її колонізації, знищення українців як нації.

Підступні, агресивні ідеї кремлівської кліки Путіна вороги України видають за мирну “формулу Штайнмайєра”, яка передбачає проведення виборів на окупованих Росією українській території Донбасу і надання цим районам особливого статусу. Безперечно, миру хоче кожна людина. На цьому також акцентував Олег Сенцов. Але не за всяку ціну! Не на умовах прихованої капітуляції за так званою “формулою Штайнмайєра”, а по суті — підступною, аморальною, імперською формулою Путіна.

Для мислячої людини зрозуміло, що вибори на нині окупованій території Донбасу можуть бути лише за умови повного звільнення від московських загарбників та злочинних формувань сепаратистів. Спочатку здійснення безпекової складової, а потім, за сприятливих політичних обставин, проведення виборів за українським законодавством, за участю тих мешканців, які змушені були переселитися, щоби врятувати життя. Участь у виборах обов’язково мають брати українські політичні партії, громадські організації.

Під час зустрічі “Нормандської четвірки” президент України В. О. Зеленський має зайняти чітку українську державницьку позицію, донести до свідомості її учасників розуміння принципів гуманістичних засад життєдіяльності українського суспільства. Ще і ще нагадувати очільникам європейських держав та їхнім мешканцям, що Україна є унітарною державою і такою має бути, щоби зберегти свою духовну соборність, незалежність і ввійти повноправним членом у європейську і світову цивілізацію. Водночас Президент не має морального права приховувати від людей, які віддали йому булаву управління, зміст пере-

мовин про долю України з керівниками різних держав. Україна, Правда, Честь, Гідність — понад усе!

Глава держави і верховний головнокомандувач В. О. Зеленський зобов’язаний чітко викласти суспільну думку і спиратися під час перемовин на морально-політичну, духовно-національну волю українських громадян, які, безперечно, за мир, за те, щоби окуповані території Донбасу і анексований Крим були повернуті в лоно України разом і водночас, як наголошено у відкритому зверненні української громадськості до президента.

Незаконні формування бойовиків мають скласти зброю, а не перетворюватися у так звану народну міліцію.

На всій лінії російсько-українського кордону Україна має відновити свій контроль. Для гарантування від порушень з боку російських військових впродовж кордону розташувати миротворців Організації Об’єднаних Націй, але без участі московських сателітів.

На амністію від української влади мають право ті, на чийх руках немає крові українських патріотів, хто не руйнував і не руйнує підвалини україн-

Москва повинна звільнити всіх українських громадян, яких незаконно утримують у Росії та на окупованих нею українських територіях.

Досягнення миру не може ґрунтуватися на відмові України від конституційно закріпленого Євroatлантичного цивілізаційного вибору та курсу на повноправне членство в НАТО і Європейському Союзі.

Не відводити українські війська в односторонньому порядку зі своїх обласованих позицій, адже промосковські бойовики не дотримуються домовленості щодо відходу зі своїх позицій, і Росія у такий підступний спосіб створює тактичні і стратегічні переваги над українськими захисниками.

Неоголошену війну проти України розв’язала Москва, завдала величезних руйнувань в економіці, соціально-культурній, побутовій сферах, тому Російська Федерація повинна повністю відшкодувати збитки.

Отже, проводити вибори у Донецькій і Луганській областях за так званою “формулою Штайнмайєра-Путіна” можна лише тоді, коли будуть виконані сформульовані безпекові складові, коли стабілізується українське життєве середовище. Адже весь український народ прагне миру, свободи і безпеки. За духовно соборну українську Україну віддали життя мільйони українців. Святий обов’язок президента України В. О. Зеленського та всіх “слуг народу” не лише пам’ятати, шанувати жертвність найкращих синів і дочок українського народу, а зайняти нині прозору, чесну, моральну, патріотичну позицію щодо припинення агресії Російської Федерації проти України на засадах україноцентризму — збереження і розвитку незалежної, правової, демократичної, унітарної, духовно соборної Української Держави.

Щоби провести чесні, справедливі вибори у Донбасі, слід, на мій погляд, спочатку обов’язково виконати такі вимоги:

Російська Федерація повинна повністю вивести з окупованих територій свої війська, озброєння, різних консультантів, радників-порадників, усіх блудників.

ської незалежної держави, усвідомлює агресивну сутність політики Москви та не підтримує її.

Території Донецької і Луганської областей, які звільнюються від окупації Російською Федерацією, не можуть мати жодних особливих статусів, які б підтримували унітарний устрій Української Держави.

Заява Політичної Партії «ПАТРІОТ» щодо шляхів відновлення територіальної цілісності України

Жодної поступки агресору!

Партія “ПАТРІОТ” виступає за відновлення територіальної цілісності України в межах її кордонів, визнаних міжнародним правом. Відповідно до статті 2 Конституції, Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною. Закликаємо владу вжити невідкладних заходів для забезпечення виконання норми Основного закону. Всі переговори в існуючих форматах — продовження Мінських домовленостей, переговори у Нормандському форматі на умовах Російської Федерації, — є загрозою національній безпеці України та державному суверенітету нашої держави. Проведення виборів на окупованих територіях, запровадження особливого статусу суперечить Конституції

України. Вимагаємо від влади ініціювати скликання позачергового засідання Ради безпеки ООН з означенням розробленого плану рішучих дій щодо відновлення територіальної цілісності й суверенітету України. Закликаємо керівництво держави звернутись до країн-підписантів Будапештського меморандуму, лідерів країн G-20 та міжнародної спільноти щодо надання нам усієї можливої підтримки і допомоги у цьому питанні. Від Верховної Ради України вимагаємо невідкладно ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду для притягнення до кримінальної відповідальності президента Росії, його оточення та ватажків терористичних організацій ЛНР/ДНР за розв’язання збройної агресії проти України, злочини проти людяності на нашій землі.

Буковинські просвітяни — проти зради

За дорученням правління Чернівецького обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” головою організації Остапом Савчуком направлено звернення до президента України та Верховної Ради України, в якому буковинські просвітяни заявляють: “Упродовж 150 років існування найпотужніша авторитетна національно-патріотична громадська організація — українська “Просвіта” як невід’ємна складова суспільства, була поводителем народу, покликаним гуртуватися навколо національної ідеї та бути оберегом української державності.

На превеликий жаль, вимріяна багатьма поколіннями незалежність нині під загрозою. Як стало відомо зі ЗМІ, під час Тристоронньої контактної групи в Мінську погоджено текст так званої “формули Штайнмайєра” щодо виборів місцевих органів влади на окупованих територіях Донецької й Лу-

ганської областей, що Росія вже називає “серйозним успіхом”.

Українська “Просвіта” вимагає не допустити здачу національних інтересів. Ця формула не вирішує безпекових питань — виведення чи роззброєння незаконних (російських гібридних) збройних формувань і відновлення контролю за кордоном. Натомість — це зрада 16 тисяч українців, які загинули на війні, та наша безвідповідальність перед сьогоднішнім і майбутнім України. Єдиною формулою має бути жорстке відстоювання україноцентричної політики. Українці вже вийшли на акції протесту проти імплементації “формули Штайнмайєра” і ми закликаємо Вас, пане президенте, і всі політичні сили, представлені у Верховній Раді, дослухатися до протестувальників — не допустити капітуляції перед Росією, кровопролиття і стати на оборону української державності.

Слава Україні! Героям Слава!”

Така вірогідність бути променем...

Георгій ФІЛІПЧУК, академік НАПН України, професор, перший заступник голови ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Багато років знаю цю незбагненну, надзвичайно приязну Жінку. Її принадність викрешується сильними до замилювання рисами привітності і вишуканості. Зовнішність, манера поведіння, дружлюбне слово, тактовні поради, унікальність етики, терпіння для наближення істини, непогамованість бажань чинити добро, нічим не прикрита закоханість у Педагогіку роблять Неллі Григорівну Ничкало непервершеною.

Відшукуючи для себе якісь потаємні, незримі й водночас сутнісні якості цієї Індивідуальності, приходиш до висновку про її незамінність стосовно того соціокультурного середовища (не лише академічного), в якому відбувається животворчість такої шляхетної Людини. Талановитий педагог, науковець, дослідник, організатор освітянських справ, невтомний просвітник, зрощувач душ українського вчителства — професійні характеристики, які можуть бути продовжені. Проте визначальною гранню, що обрамлює позитиви нашої неповторної Неллі Григорівни, є її Людськість, яка формує її помисли, ідеї, вчинки, логіку діяльності, поведінкові норми у ставленні до “іншого”, гаму бажань і прагнень робити Вчителя кращим, достойнішим, гуманнішим. Дуже природно вписується в її щоденну норму життєвої прози буття вічне правило і нагадування Святого Письма: “Хто скупю сіє, той скупю й жатиме, а хто сіє щедро, той щедро й жатиме!” Ця прекрасна загальнолюдська риса бути щедрою не стільки в словах, скільки в ділах, не може не викликати симпатій і захоплення навіть в емоційно холодних. Коли я зустрічаюся, спілкуюсь чи дискутую з вічно невисипуючою Неллі Григорівною, то ловлю себе на тій звабі, що перебуваю у стані “підкуповування вихованістю”. Пізнати багатогранність ества цієї навіть дуже добре знайомої тобі людини є доволі складною справою.

Очевидно, відповідь слід відшукувати у тих вічних істинах, якими послуговувалися і будуть послуговуватися люди, — Бог (і люди також) любить того, хто з радістю дає! “Придивися пильно до свого відбитку...”, — писав відомий поет. Справді, тоді й задаєшся питанням, а чому великі і малі справи, за які береться ця нічим непогамована жінка, вдається вирішувати успішно, чому вона фінішує частіше першою, аніж другою. Думаю, що правда криється в етиці праці. Вона творить ніби за етикою життя великого філософа праці Т. Карлейля: “Трудись і не зневірюйся..., пізнай свою справу і виконай її”. Керується незначимою лише на перший погляд формулою життєствердності, яка містить одну вимогу — для того, щоби бути першим, необхідно і до справи завжди братися першим. У багатьох випадках така якість і творила її як Лідера, що, втім, не було для неї самоціллю.

Вона залишається одним із тих помітних сучасних педагогів-академістів, які зуміли в своїй науково-освітній роботі поєднати дві надзвичайно важливі стратегічні

речі для ХХ і ХХІ ст. Перша полягає в реалізації ідеї становлення професійно і творчо підготовленої, критично мислячої і гуманістично вихованої особистості, заклавши підґрунтя для освіти і самоосвіти впродовж життя. Другим завданням є необхідність реалізації не менш значущої місії — сприяти через освіту формуванню такого суспільно-державного устрою, який, будучи людиноцентричним, максимально забезпечував би розвиток “людського капіталу”, приносив користь найбільшій кількості громадян своєї країни. Такі підходи є дуже суголосними з викликами часу, векторами цивілізаційного сталого розвитку світу, коли саме людина стає найбільш поцінованим складником у системі національного багатства, найвищою соціальною цінністю.

Як справжній інтелігент, вона співпереживає за долю і перспективи нашої су-

Академік НАПН України Неллі Ничкало

часної молоді, за кожен освітній заклад — дитсадок, школу, профтехучилище, художню, музичну чи спортивну школи, університет, творчу майстерню чи наукову лабораторію, добре усвідомлюючи, що саме тут закладаються основи нинішнього і майбутнього поступу. По-громадянськи мужньо вона оцінює роль держави, її інститутів для якісної освіти, використовуючи головний індикатор для “примірки” справедливої державної політики — гуманізм у ставленні до “малого, слабкого і старого”. Власним прикладом Неллі Григорівна уможлиблює відповідь на актуальне питання нинішнього часу: в чому, в яких характеристиках міститься “дидактична сила” вітчизняного педагога? Для неї ці джерела і витoki перебувають в енергії мотивації бути завжди затребуваним, цікавим і корисним для людей, в одержимій рішучості і силі волі чинити для них Добро. А ще — в Любові до ближнього, свого Народу, України, вселюдства. “Блажен, хто витриває уміє...”, — писав В. Стус. Для Людини, Вітчизни, суспільного блага... Неллі Григорівно! Вам, нуртованій небесним Натхненням, гідній високого пошанування, зичу снаги, ранньої роси і закоханої Весни!

Під час презентації: Георгій Філіпчук, Неллі Ничкало і Лариса Лук'янова

Юрій МОСЕНКІС, професор КНУ імені Тараса Шевченка

Творчість видатного поета Міхая Емінеску стала для європейської культури явищем неперепутним. Водночас ім'я цього талановитого майстра слова пов'язане з Україною, адже саме в чернівецькій гімназії здобував освіту класик румунської літератури. З метою популяризації його непов'язаного доробку було створено Міжнародну літературну академію ім. Міхая Емінеску, до заснування якої долучилися такі знакові постаті, як Нобелівські лауреати Ч. Мілош і В. Соїнка, а також Еуженіу де Андраде, Вінченцо Б'янкі, Такіс Варвіціотіс, Ежен Гійвік, Ісмаїл Кадаре і Блаже Конескі. Очолив цю установу, акредитовану Нобелівським комітетом для висунення на премію в галузі літератури, відомий румунський поет, багатолітній професор факультету міжнародних відносин Університету міста Крайова, дійсний член АН Молдови та Румунської академії Йон Дяконеску.

Втішно, що цього року на річних зборах Академії, які відбулися під час чергового Міжнародного літературного фестивалю в м. Крайова, ювілейною нагородою імені Міхая Емінеску було відзначено й видатного українського поета і перекладача, Шевченківського лауреата Павла Мовчана з нагоди славного ювілею та за внесок у розвиток європейської культури, зокрема за зміцнення українсько-румунських культурних відносин. Про цю роботу промовисто свідчить щойно видрукувана збірка вибраних перекладів письменника “Відлуння”, до якої ввійшли зокрема пе-

Вшанування Павла Мовчана у Румунії

реклади з Тудора Аргезі та Вірджіла Теодореску, а поезії ювіляра відтворював незабутній класик румунської літератури Нікіта Станеску.

На винятковому творчому та громадському шляху нагородженого наголосив Міжнародний секретар секції літератури Європейської академії наук, мистецтв і літератури, лауреат Премії ім. М. Емінеску, наш співвітчизник Дмитро Чистяк. Окресливши віхи мистецького доробку ювіляра, він зауважив, що “натхненне слово і присутнє діло Павла Мовчана починає відкривати Європі український космос” і про це свідчить нещодавній вихід його поетичної збірки “Срібна кров” у серії “Поети п'яти континентів” відомого французького видавництва “Лярматтан” і обрання письменника іноземним членом Європейської академії наук, мистецтв і літератури, готуються переклади й іншими мовами. Науковець наголосив: Україна мусить не лише пишатися такими високими мистецькими здобутками, а й усіляко (зокрема на державному рівні) підтримувати їхнє поширення у світі, бо саме такі твори представляють за кордоном глибини української духовної спадщини. Віриться, що невдовзі творчість видатного поета відкриють для себе й румунські читачі.

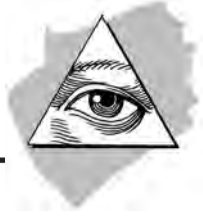
У роботі Міжнародного фестивалю поезії у Крайові взяли участь понад 40 авто-

рів із різних куточків земної кулі: від Південної Кореї й Китаю до Конго й Латинської Америки. У знакових румунських і молдовських видавництвах вийшли друком переклади поетичних збірок голови Спільки письменників Шанхаю Джао Лі Хонга та Президентки Міжнародного фестивалю “Віршована Європа” Лаури Гара-

вальї (Італія), відбулися презентації, музичні вечори, театральні вистави, жваве спілкування з читачами, зокрема з політичною та науковою елітою Румунії. Лауреатом Великої премії в галузі поезії став Кама Сивор Каманда, відомий громадський і культурний франкомовний діяч із Конго (а нині — мешканець Японії), лауреат премій Французької академії, неодноразово висунутий низкою міжнародних установ на Нобелівську премію в галузі літератури.

Ім'я Міхая Емінеску гуртувало і нині гуртує під своєю незгасимою “Зіркою” нових і нових шанувальників його таланту, що нуртує далеко за межами Румунії й України. Вже наступного року до гостинної Крайови завітають нові учасники міжнародного фестивалю поезії, але ж, либонь, зустрінуться й раніше на інших літературних імпрезах — зокрема, як зауважив нам Дмитро Чистяк, у січні 2020 р. у Сенаті Франції — на церемонії вручення Міжнародних премій у галузі поезії Європейської академії наук, мистецтв і літератури, де на шанувальників художнього слова чекають нові мистецькі відкриття. І це наснажує надією: справжня творчість не має кордонів, бо, як тонко відзначив Павло Мовчан, “світло з світла виника // і відбиває близнаку”, і — просвіщає...

Степан ТРОХИМЧУК,
професор

Голгофа спасителів: світовий досвід і українські реалії

Цивілізаційний розвиток людства відбувається завдяки подвижницькій і жертволюбній діяльності світочів, титанів думки і дії, які всупереч існуючій практиці впроваджують нові правила і моделі для поліпшення життя людей, зменшення напруги у їхніх стосунках, подолання конфліктів і запобігання взаємознищення. Вони відрізняються від звичайних людей, бо мислять і діють нетипово, всупереч тому, що розуміє загаль. Вони одержимі своєю ідеєю, нікого і нічого не бояться, віддають всі сили, знання і досвід для реалізації задуманого, бо хочуть добра і щастя всім людям.

Ідеалом такої особистості є для нас Ісус Христос, життя, подвиг, переслідування і мученицька смерть якого на хресті не послабили ні на йоту його бажання принести любов і радість людям. Йому повірили, підтримали, зустрічали як Спасителя, співали “осанна”, квітами стелили дорогу до Єрусалима! Але противники, очолювані царем Іродом і прокурором Понтієм Пілатом, як справжні популісти так зомбували юрбу, що вона відцуралася від нього, прирікши на мученицьку смерть на його і нашій Голгофі! Пізніше не раз в історії людства справжнім благодійникам довелося повторити страдницьку дорогу і долю Ісуса Христа.

Великим уроком для всього людства стала діяльність, ідеологія і практика ненасильницького опору колонізаторам, його переслідування і трагічна смерть від своїх славного сина індійського народу Махатми Ганді. Все життя він боровся з несправедливістю, захищав покривджених, піднімав народ на мирний супротив поневолювачам, організував політичну партію, яка за його ж програмою виборала незалежність народам Індії. Його переслідували, ув’язнювали, застрашували, шантажували, але він стоїчно йшов до своєї мети. Його фізично вбили самі індуси, його ідеологічні противники ще на зорі державної незалежності Індії, але дух Ганді й сьогодні живе й перемагає у всьому світі, бо його вважають одним із найбільших просвітителів людства!

Провідну демократичну державу Сполучені Штати Америки тривалий час роз’їдало рабство, а після його відміни — сегрегація афроамериканців. Кілька поколінь намагалося позбутися цієї ганьби, були часткові перемоги, були поразки, була кров і ненависть. Найбільшого успіху добився борець з нерівністю Мартін Лютер Кінг, який очолив ненасильницький рух за ліквідацію расової нерівності. Всьому світові відомі його протести, виступи, публікації, масові походи на Вашингтон, протистояння з силами правопорядку. Його переслідували, цькували, шельмували, напали на нього, але він уперто йшов до мети. Противники рівності таки вбили його, підступно розстріляли, але й це стало однією з його перемог. Весь світ визнає його мучеником за свободу, праведником світу, гуманістом і героєм.

Найвидатнішим лідером у переможних війнах над німецьким нацизмом і російським більшовизмом був прем’єр-міністр Великої Британії, всебічно обдарований Вінстон Черчіль, політик, філософ, історик, письменник, художник, оратор. Він на кілька кроків завжди випереджував своїх ворогів і приятелів, знаходив правильні і єдино можливі на той час кроки і заходи, а тому викликав шквал критики і незрозуміння з усіх боків. Його і палко любили, і жорстоко ненавиділи, він завжди був під прицілом противників, але вперто йшов до мети. Британці не обрали його і його партію до парламенту на порозі перемоги у Другій світовій війні, що було виявом невдячності й незрозуміння народом того великого подвигу, який він здійснив. Був автором ідеї створення Європейського Союзу, але не бачив у ньому місця для своєї країни, про що свідчать і сучасні потуги його країни вийти з ЄС з найменшими шкодами для обох сторін.

Видатною постаттю ХХ століття став лідер Франції генерал Шарль де Голль, який показав силу і незламність духу в часи великих випробувань своєї нації. Коли 1940 року Гітлер переміг Францію, і герой Першої світової війни маршал Петен ганебно капітулював, очоливши маріонетковий уряд Віші, на захист честі своєї країни став молодий полковник де Голль. Він очо-

лив сили опору Франції, став на чолі тимчасового уряду, відродив армію, повернув велич і славу Франції, ставши одним з організаторів перемоги у Другій світовій війні. За його правління Франція піднялася економічно і політично, стала одним з провідних європейських лідерів. Він переможно закінчив війну в Алжирі, де зтяжна визвольна війна алжирців коштувала їм понад мільйон жертв лише вбитими, а Франції спричинила економічне і соціальне виснаження та внутрішні конфлікти, що призвело до супротиву проти генерала і замахів на його життя. Генерал був одним із творців Європейського Союзу, підняв на світовий рівень свою державу, яка стала членом семи наймогутніших військових і політичних потуг вільного світу. Попри це французи на чергових виборах висловили

йому вотуму недовіри, і він доживав свій вік майже забутий своїм народом.

Українці як найбільш свободолюбна нація ніколи не боготворили своїх лідерів і спасителів. У нашому генетичному коді закладено чимало вад, які заважають творенню і зміцненню нашої незалежної держави. Це викликано також географічними та історичними умовами, наявністю зажерливих сусідів, ласих на чуже. Але вирішальну роль відіграють наші гетьманство і хуторянство, заздрість, захланність, патерналізм, зради і відступництво. Ще Іван Франко з гіркою писав: “Чому відступників так багато і чом відступство не страшне?”

Великий гетьман України Іван Мазепа став чи не найуспішнішим українським державотворцем, який в умовах жорстокого пресингу з боку тодішнього “Путіна” — царя Петра I, зумів підняти на високий щабель політичного, економічного і духовного життя свою країну. Він дбав про духовний розвиток української нації, будував храми і школи, розвивав господарство, налагоджував дружні відносини з іншими країнами. Сучасники ним захоплювалися, але підлеглі плели інтриги, писали доноси царю. У вирішальній битві з царем Петром він разом зі своїм союзником шведським королем Карлом XII через нечувану зраду своїх полковників та інших діячів, які не зрозуміли його намірів, зазнав поразки, вимушений був емігрувати на чужину, де небагом і помер. Він стверджував, що українці “самі себе звоювали, самі себе поборили!”. Але його дії, заходи, меценат-

ство, вся діяльність надихнули наступні покоління на опір, на бажання відновити свою державність, яких почали і вороги, і друзі називати мазепинцями.

Надзвичайно не пощастило останньому гетьману України Павлу Скоропадському, державотворча діяльність якого припала на найбільш драматичну епоху конфліктів у час розвалів європейських колоніальних імперій після Першої світової війни. Потомок славного гетьманського роду, вихований в імперському душі, він був успішним діячем у свиті Миколи II. Але пасіонарний порив революційної доби повернув йому національну свідомість, він став одним із творців української армії, а в умовах безладдя погодився очолити державу. Його коротке владарювання виявилось найбільш успішним на цьому етапі української національної революції. Він навів лад у державі, підняв економіку, науку, шкільництво, культуру, створив Академію Наук, провів грошову реформу та низку інших важливих державних рішень. Але у нього виявилось забагато внутрішніх і зовнішніх ворогів, які позбавили його влади, а жити довелося на вигнанні в Німеччині, де він і помер, всіма на той час забутий, від поранення під час бомбардування союзниками Берліна.

Журналіст за фахом і пацифіст за духом, Симон Петлюра став політиком і військовиком усупереч логіці, бо таких в Україні критично не вистачало. Як справжній український патріот, він сумлінно ніс свій важкий хрест, будував державу, творив армію, керував воєнними операціями, дбав про національні меншини. Він захищав євреїв від погромів, створивши спеціальне міністерство, але більшовики та інші вороги робили його запеклим антисемітом. Його вбив агент більшовицьких спецслужб нібито за єврейські погроми, а українофоби формували з нього образ бандита, цькували і переслідували на еміграції. Його іменем називали всіх послідовників, всіх борців за волю України, для яких звання петлюрівець було почесним.

Поразка Української революції у 20-ті роки ХХ століття не зламала українських патріотів, а спонукала їх продовжити боротьбу за власну державу. В авангарді цієї боротьби стала Організація Українських Націоналістів, створена полковником Євгеном Коновальцем. Посилення національного гніту, процеси пацифікації та окатоличення українців польською владою у 30-ті роки викликали посилення опору колонізаторам. У тих умовах молоді лідери ОУН на чолі зі Степаном Бандерою розробили програми активної боротьби за відновлення Української держави, включаючи збройну, терористичні акти як відплату. Очолюване Бандерою крило ОУН(б) знайшло підтримку переважної більшості місцевого українського населення, визначило розвиток визвольної боротьби на десятиліття наперед. Нових радикальних борців почали називати бандерівцями, з ними польські, німецькі та московські заїди вели безкомпромісну боротьбу. Трагічною виявилася доля самого Степана Бандери, його ув’язнювали поля-

ки і німці, засуджували до смертної кари, утримували у концтаборах, постійно переслідували і шельмували. Врешті агент КГБ Сташинський вбив його у Мюнхені, були також підступно замордовані його батько і два рідні брати, решта родини зазнала переслідувань. Та не вбили колонізатори бандерівського духу, який панував на барикадах Революції гідності, в окопах російсько-української війни.

Пропутінські керівники держави В. Янукович, М. Азаров, Ю. Тимошенко та їхні прихвостні девастували економіку держави, безпошадно грабували народ, намагались підпорядкувати Україну Москві. Відмова В. Януковича (під тиском В. Путіна) підписати угоду про асоціацію України з Європейським Союзом викликала супротив студентів, які вийшли з протестами на київський Майдан. Спроба влади брутально придушити студентський виступ викликала підтримку демократичних сил, яка переросла в переможну Революцію гідності і призвела до повалення продажного режиму В. Януковича. Обрані на дочасних виборах президент Петро Порошенко і нова Верховна Рада почали у важких умовах кризи й підступної агресії путінської Московії реформувати державу, демократизувати, українізувати її. Це викликало шалений спротив і зовнішніх, і внутрішніх ворогів, анексію Росією Криму, окупацію частини Донбасу, зтяжну окопну російсько-українську війну, метою яких є розчленування України та підпорядкування її ординській Московії.

Коли владу в Україні очолив Петро Порошенко, успішний бізнесмен, політик і дипломат, почалося відродження української України на зразок польської Польщі чи чеської Чехії. Порошенко пройшов шлях національного прозріння, як і мільйони колишніх совків. Від звичайного російськомовного хлопця він поетапно переріс у національно свідомого громадського і політичного діяча, національного лідера світового масштабу. Цього йому не могли і тепер не можуть пробачити наші зовнішні та внутрішні вороги-окупанти, популісти та несвідомі хохла і малороси. П’ять років шаленого тиску, шантажу, провокацій, гальмування реформ та інших методів його шельмування. Особливо старалися російські інформаційні війська, ГРУ та ФСБ, всі ЗМІ, які половину своїх передач і публікацій присвячували боротьбі з Порошенком і вільною Україною. Адже це він або за його поданням розгорнулася ціла низка реформ, створено боєздатну армію і національну гвардію, організовано діяльну світову антипутінську опозицію, народжено українське автокефальне православне церкву, про яку українці мріяли протягом багатьох століть. Порошенко для України зробив набагато більше корисного і прогресивного, ніж усі попередні президенти, разом узяті.

І тепер, після виборів, гоніння на П. Порошенка не припиняються. Якщо упродовж п’яти років наші вороги організували боротьбу різних політичних сил всіх проти всіх і всіх проти Порошенка, на президентських виборах усі кандидати, за винятком одного, воювали проти нього, то зараз намагаються залучити каральні органи держави до боротьби з ним і всім свідомим українством. Різні підручні путіна і олігархів чужинців, такі як Портнов, організують кримінальні провадження за фейковими “злочинами”, а ворожі ЗМІ пришивають йому злочини, скоєні іншими людьми, які мали хоч якусь дотичність до президента. Напевно, ще жодний державний діяч нашого часу не зазнав такого гоніння і шельмування, як Петро Порошенко. Вже світові діячі, зокрема экс-президент Польщі Квасневський застеріг чинну українську владу, що переслідування Порошенка будуть мати для неї катастрофічні наслідки. До нього приєднаються й інші провідні світові лідери.

Хлопці, що відкрили нагість короля

Олекса РІЗНИКІВ

Що король — голий, бачило дуже багато людей. І всі розуміли, що вголос про це говорити не можна — заплатиш свободою чи й головою. Насмілювалися про це сказати тільки великі правдолюбці або ж діти, як отой хлопчик у казці Андерсена “Нове вбрання короля”. Діти, як правило, не свідомі того, що за це їм загрожує, або ж, коли й свідомі, то природний потяг до Правди-Істини переважає у душі їхній усякий страх, і вони встигають, перш ніж злякатися, вигукнути:

— А король — голий!

Тоді починалася метушня.

Одні мерщій ховали очі, щоб хтось не помітив, що і вони бачать нагість короля, інші — розглядалися по боках, чи хто не помітив, що і вони бачать...

Шевці, які *пошили* в дурні короля і увесь народ, запевняючи, що Нову Матерію здатні бачити лише розумні люди, лякалися найбільше. Ці ілюзіоністи чи, точніше, “матеріалісти”, чудово знали, що її, тої Матерії, насправді нема, але розраховували на силу Слова: “Обізви людину сто разів свинею — і вона зарохкає”, “Скажи сто разів халва, і в роті стане солодко”.

І тут вони, ці “матеріалісти”, використовують той самий прийом, починають кричати: “Лови брехуна!”, як ото злодій, тікаючи, робить вигляд, що він ловить, доганяє злодія, репетує: “Лови!!!”

За ким підуть люди, кого почують? А король? Чи стане йому соромно за наготу свою? Чи муситиме робити вигляд і далі, що вірить у те, що одягнений?

60 років тому я був одним із тих хлопців, які закричали: “А король — голий!” Хоча ні, не закричали, а тихцем написали про це у листівці і поширили цю звстку по Кіровограді і Одесі вночі, нишком. Мав минути не один рік, поки ми й інші зрозуміли, що треба робити це не потай, не нишком, а говорити про це вголос, як згодом чинили академік Сахаров, Іван Дзюба, теж нині академік, Микола Руденко, Святослав Караванський, В’ячеслав Чорновіл.

Та тоді, влітку 1958 року, ми, виховані школою, і розмовляли нишком, і писали ту листівку конспіративно, аби ніхто зі сторонніх не знав, не почув про це, про наші наміри, навіть про наші думки!

У м. Первомайську Миколаївської обл., куди мої батьки ще 1948 року переїхали з Донбасу, з Єнакієвого, тікаючи від голоду, була група юнаків, об’єднаних потягом до писання віршів. Літературна студія існувала тут з 1951 року, її відвідували ми, ще учні школи, — Микола Вінграновський, Віталій Колодій, Станіслав Павловський, Андрій Ярмаульський, Ісаак Савранський, Станіслав Швець, і я, грішник. Першого вірша мого районна газета надрукувала 5 травня 1952 року. Ми виступали по школах, на радіо, звикаючи до слова “поет”.

1958 року я закінчив Одеське державне театральне художньо-технічне училище і отримав направлення до Кіровоградського українського музично-драматичного театру ім. Кропивницького. Навесні почав там працювати електроосвітлювачем. За мешкав у гуртожитку, де було двійко кімнат. Щовечора, а коли й вдень, ішли чудові українські п’єси, які я ще з одеських театрів, де практикувався, знав чи не напам’ять. У бібліотечці читав “Введение в индийскую философию”, “Моя жизнь” Махатми Ганді, писав вірші, переважно російською, хоча й дивувався, що деякі актори у приватному житті послуговувалися російською.

Частенько вихідними днями навідувався до батьків, які мешкали на третій частині міста Первомайська, на унікальному місці, на Богополі, це такий трикутник між двома річками, що зливаються — Богом і Синюхою. Колишні мої літстудійці роз’їхалися хто куди — Миколу сам Олександр Довженко забрав до Москви, у ВДІК, на режисерський факультет, Ярмаульський і Колодій — до Одеси, Павловський — до Києва.

Олекса Різників (псевдонім — Олекса Різниченко) — шістдесятник, (швидше п’ятдесятник, бо за листівку 1958 року арештований 1 жовтня 1959 року!), член Спілки письменників України, автор двох десятків книг поезії та прози — “Озон”, “Терновий вогонь”, “Наодинці з Богом”, “Одноримки. Словник омонімів”, 2002, “Складівниця української мови”, 2003, “Іллейко, з Бога турейко”, “Бран”. Спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші?” (5 перевидань), “Маюселла”, “УкраМарс” та інші.

Лауреат літературних премій ім. Павла Тичини (1995 р.), Костянтина Паустовського, Тараса Мельничука, Степана Олійника, Бориса Грінченка, Ярослава Дорошенка, Тодоса Осьмачки, Леоніда Череватенка, Юрія Горліса-Горського, Євгена Маланюка (2019).

Він був двічі репресований в Одесі органами КДБ — у 1959 і в 1971 роках. Засуджений на півтора року, вдруге — на 5 з половиною. Пропонуємо розповідь про першу репресію, яка сталася 60 літ тому — 1 жовтня 1959 р.

Я, відвідуючи батьків, стрічався з колегами по літературному об’єднанню — Володею Барсукувським, Іваном Галиняком, Станіславом Швецем, Валентиною Кравчук та іншими.

Згадайте, який був тоді час. Микита Хрущов тільки-тільки розкрив страшний механізм культу особи, висвітлив засоби і способи нищення людей; нещодавно було введено “союзницькі”, себто імперські, війська до Угорщини. У величезній імперії бродило-вигравало нове вино. Ми, сп’янілі від його випарів, були чомусь певні, що такі групи, як наша, є у кожному місті й містечку. Як ми говоримо “про політику” — так і вони говорять. Як ми не любимо диктаторську “партію”, так і вони не люблять, як ми пишемо листівку — так і вони пишуть. Так, так, ми вирішили боротися з диктатурою компартії єдиним доступним нам способом — листівками.

Ми писали її на березі річки Синюхи, аби здалеку бачити, коли хто буде підходити. Ми зашивали того тонесенького аркуша у манжет штанини, ми вигадували і домовлялися, якими таємними словами писати у листах про нашу справу. І хоч врешті ми з Володимиром Барсукувським лишилися удвох, все одно підписали листівку “СОБОЗОН”, що означало “Союз боротьби за osvobodzenie naroda”.

Удвох ми її і друкували у кабінеті Первомайського харчокомбінату, де працював Володя Барсукувський. Робили закладки по 9-10 аркушів тонкого паперу з копиркою. Тож до дня поширення мали до 30 листівок. Поширювати вирішили в Одесі, куди Володя їхав до матері на так звані жовтневі свята, і по Кіровограді, де я працював.

Поширювати листівку треба було тільки на “жовтневі свята”, які насувалися. Щоби був дошкульнішим удар по комуністах, власть імушним, які стали по суті новим експлуататорським класом, визискувачем народу. Це їм я присвятив тоді вірша, написаного за канонами Маяковського, тоді мого улюбленого поета.

Вам!

*Вам, не знаючим с жира делать что,
Тратящим тысячи на пустяки,
Как вам не стыдно отделяться*

*мелочью,
Брошенной в ладонь народной руки!?
О ней толпы крика гуляют везде,
Лезут в глаза, в уши и в рот,*

*А шепотку о том, что вами народ
раздет,*

Не откроют даже ворот!

Витяги із “Постановления о перепредьявлении обвинения” від 30 грудня 1959 р., складеного старшим слідчим Рожком:

“20 июля того же года 1958 Барсуковский приехал к обвиняемому Резникову в г. Кировоград для составления антисоветской листовки, при этом привез с собой за-

писанные им на листке бумаги отдельные политические выражения и слова для включения их в текст антисоветской листовки. Там же, в г. Кировограде, 21 июля 1958 года Резников и Барсуковский составили образец антисоветской листовки и переписали ее собственноручно в двух экземплярах, а также договорились между собой размножить ее на пишущей машинке Швеца.

Перед отъездом из г. Кировограда, в целях конспирации, по предложению Резникова, Барсуковский обменялся с ним рукописными текстами антисоветской листовки и зашил ее в манжет своих брюк...

В конце июля или начале августа 1958 г. Барсуковский потерял имеющуюся у него антисоветскую листовку, в связи с чем решил вновь выехать к Резникову в г. Кировоград для написания другой листовки.

10 августа 1958 г. к Резникову вторично приехал обвиняемый Барсуковский и привез с собой собственноручно написанный им текст утертой листовки, восстановленный по памяти. Резников совместно с Барсуковским с экземпляра антисоветской листовки, хранившегося Резниковым, собственноручно написали с него 2 экземпляра листовки, внеся в ее текст некоторые изменения и дополнения. Тогда же они вновь обсудили планы по приобретению типографского шрифта, способах и местах распространения этих листовок...”

А ось іще цитата з тієї ж Постанови про перепред’явлення звинувачення:

“Будучи в г. Кировограде, Резников днем 7 ноября 1958 г. одну антисоветскую листовку опустил в почтовый ящик на ул. К. Маркса, дом № 56, а вечером того же дня пять штук таких листовок отдал для распространения В.В.К., при этом сказал В., что, если он распространит листовки, то будет считаться членом “СОБОЗОНА”. После этого в тот же вечер Резников одну антисоветскую листовку положил на входные ворота строительного техникума по Театральному переулку, № 3, одну положил на железную ограду дома № 4 по ул. Декабристов, одну заложил за табличку входной двери Аптеки М 4 по ул. Володарского, 56, одну положил на железные ворота дома № 97/59 или же № 93 по ул. Гоголя, т.е. лично распространил по городу пять антисоветских листовок, о чем в завулированной форме сообщал в письме Барсуковскому в декабре 1958 г”.

Отакі дії, отака пропаганда.

9 листопада 1958 року мене забивають до морфлоту, везуть у Севастополь, і я навчаюсь рік у школі радіометристів.

Влітку за велінням КДБ, яке уже натрапило на слід СОБОЗОНу, мене скеровують до Одеси і прилаштовують на 16-й станції Великого Фонтану, де тоді містився береговий пост сигналізації і спостереження за входом до порту, і я кілька місяців проходжу там службу, де за мною спостерігають і сигналізують. Того літа до Одеси повернув-

ся Володя Барсукувський, відпрацювавши у Первомайську два роки після технікуму. Нас з ним зводять, щоб далі спостерігати. І першого дня жовтня 1959 року роблять обшуки у мене в “кубрику”, у Володі, у моїх батьків у Первомайську, у Швеця...

Але, здається мені, пора познайомитися з тою листівкою, яку увесь час слідчі органи обзивали *антирадянською*. Читаючи її, порахуйте, скільки разів ми виступали проти РАД, антиРАД:

ОБРАЩЕНИЕ К НАРОДУ ДОРОГИЕ ДРУЗЬЯ И ТОВАРИЩИ!

К вашему уму и сердцу обращаются люди, нашедшие в себе силу и мужество выступить против ненавистной диктаторской политики партии и теперешних правителей.

ДРУЗЬЯ!

Взгляните на мир прозревшими глазами, откиньте пелену лживых слов, которыми опутывает Вас с помощью газет и радио кучка захвативших власть коммунистов.

Разве не улыбаетесь Вы иронически, читая газеты или слушая радио, разве не возмущаетесь подлой ложью и двуличностью, сквозящей в каждой фразе, в каждом выступлении?

Они кричат о свободе и демократии, но это — свобода в клетке, а народовластие задушено и подменено властью верхушки партии.

Они кричат о богатстве народа, о подьеме его благосостояния, но народ, между тем, беднее, чем до революции.

Рабочий на свою мизерную зарплату не может прокормить себя, не говоря уже о семье.

А как живет крестьянин? Землю, политую потом дедов и отцов, у него отобрали. Загнанный в колхоз, не имеющий никакой заинтересованности, никакой привязанности к земле, он уходит в город, чтобы не видеть сельского убожества.

Но что найдете он там?

Такое же бесправие, нищету и забытое существование. Нехватка продуктов, обуви и одежды, дороговизна и убогие заработки — это все достижения за сорок с лишним лет, в течение которых народ не видел ничего, кроме войн, разрухи, голода, произвола и обмана.

Неумная и диктаторская политика партии коммунистов, как внутри, так и вне государства, приводиш мир к расколу, к необузданной гонке вооружений с затратой неисчислимых народных средств и вносит в сердца людей смятение и страх за свое будущее.

ДРУЗЬЯ И ТОВАРИЩИ!

Мы желаем братства, истинного братства, а не вражды между народами всех стран мира!

Довольно раскалывать мир на два так называемых “лагеря”!

Долой фашистскую диктатуру партии! Нам нужна подлинная свобода взглядов, слова, печати!

Мы стоим за признание религии и церкви государством!

Долой атеистическую пропаганду!

Да здравствует подлинная свобода народа!

Союз борьбы за освобождение народа (СОБОЗОН)

Ну що? Скільки разів ми назвали Ради? Жодного?

То ж бо й є, що листівка повністю *антипартійна*, а не *антирадянська*. І це не дивно — ми знали і тоді, що реальна влада належить партії, а Ради — то так собі, для створення видимості народовладдя. Та й, з другого боку, Ради були і в Київській Русі, і в козацтва, і Центральна Рада була у роки визвольних змагань. Отже, слідчі органи КДБ свідомо перекичували факти, звичайно ж, із відома тієї самої партії, яка привласнила, брутально узурпувала владу, забравши її від Рад, але настирливо називала її, владу, *радянською*. Як писав Маяковський, “мы говорим одно, а подразумеваем другое...”

Далі буде.

Пантелеймон Куліш мав свій проєкт українського народу

Олександр КАСЬЯНОВ,
відділ зв'язків з громадськістю
Інституту філології КНУ імені
Тараса Шевченка
Фото Валерія ПОПОВА

Це висловлювання Куліша стало девізом міжнародної наукової конференції "Пантелеймон Куліш у культурному та інтелектуальному просторі України", яка відбулася 2—5 жовтня в Києві в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка. Ця конференція увійшла у цикл заходів, присвячених 200-річчю Пантелеймона Куліша.

"Символічно, що конференція відбувається саме в КНУ імені Тараса Шевченка, де навчався та робив перші літературні кроки Пантелеймон Куліш. На нашій конференції Куліш представлений як літературознавець, фольклорист, перекладач, мовознавець і головне — як державотворець. Українці мають наблизитися до європейського простору. Саме цю думку розвивав Куліш, якому належать слова: "Україна лежить головою до Європи", — зауважив ректор КНУ імені Тараса Шевченка Леонід Губерський.

Куліш не боявся викликів. Багато чого йому доводилося робити вперше, зокрема написати перший українськомовний буквар ("Грамматка"), писати історію України, і писати її саме українською мовою, написати українською історичний роман, який би був белетризованою історією України, збирати скарби народної словесності й видавати їх, і робити це з великою любов'ю до свого народу. Куліш створив нову парадигму мислення, у якій на першому місці стоїть розвиток і збагачення своєї ідентичності. "Пантелеймон Куліш був великим європейцем. Людиною великого таланту. Людина прекрасна і велика у своїх справах, як і у помилках, і суперечностях. Він створив етно-

7 липня виповнилося 200 років від дня народження Пантелеймона Куліша. Він багатогранний: письменник, літературознавець, перекладач, мовознавець, історик, фольклорист, орієнталіст, ілюстратор, державотворець. Сьогодні він актуальний, як ніколи: "А тим часом дбаймо про словесну автономію, творімо свою автономічну будучину, знаймо добре, що ми в себе дома, серед своєї рідної сім'ї, у своїй рідній хаті, що нам ніхто її не дасть, ніхто не відіме, ніхто ж і не обігріє та й не освітлить її так, як ми самі".

сихологічний трикутник, вершинами якого є мова, народ, письменник", — наголосила у своєму слові завідувачка кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка Людмила Грищик.

Пантелеймон Куліш створив нову літературу, критику, розробив літературний канон, перекладав світових класиків (наприклад, 15 творів Шекспіра, Гейне). Усе це він робив із однією метою — долучити свій народ до світових надбань, створити такі умови розвитку для українців, аби вони, дбаючи про національну ідентичність, формували модерну державу.

"Немає такої сторінки у культурному просторі, до якої б не був причетний Пантелеймон Куліш", — зацентрував Леонід Губерський.

Тамара Гундорова, літературознавець і культуролог, завідувачка відділу теорії літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, член-кореспондент НАН України, виступаючи, зауважила: "Куліш любив Україну і водночас критикував її. У нього було своє культурософське бачення. Свій проєкт українського народу".

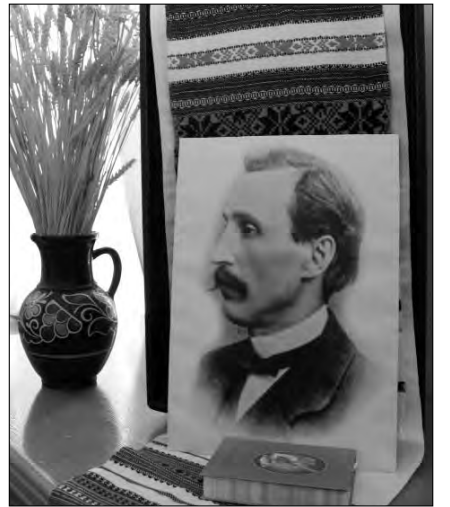
Про "кулішевий проєкт українського народу" розказав Микола Жулинський, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академік НАН України: "Куліш закликав до дієвої націєтворчої діяльності. А саме формуванню національної свідомості еліти, яка готова розбудити маси і

підняти їх на зміни і перетворення. Куліш сформулював свою діяльність і творчістю головною ідею державотворення, яка полягала у тому, що першопочтаково, аби змінити суспільний лад і досягти незалежності, потрібно створити національноєдиний організм. Згодом ці ідеї почав розвивати Іван Франко, закликаючи робити з української маси українську націю. Націю як систему, культурно і політично незалежну, яка здатна до самостійного розвитку".

Куліша критикували, що він не закликав до боротьби. Насправді це не так. Він розумів, що державу творить інтелігенція, а саме письменники, науковці, культурні діячі. Тому наголошував на посиленні освіти, на тому, що потрібно просвітити маси. Ці ідеї розвинули інші письменники у XIX, XX століттях. А організо-

вана конференція, за словами Миколи Жулинського, є не тільки свідченням розвитку кулішевих ідей сьогодні, а й необхідністю їхнього розвитку. "На жаль, ми досі не маємо нації, яка б усвідомлювала свою ідентичність, культурну інакшість. Тому перед студентами і викладачами стоїть завдання творити еліту та націю загалом, розвиваючи ідеї Пантелеймона Куліша", — сказав Микола Жулинський.

Пантелеймон Куліш знакова постать не лише для українців, а й для світу. Про це сказав Михайло Ратушний, голова Української всевітньої координаційної ради: "Куліш був мостом об'єднання — Східної та Західної України, Івана Франка і Шевченка, Пулюя й Нечуя-Левицького. Він з'єднав Україну

"Чорної ради" й Європу Шекспіра. Постать Куліша нині недостатньо досліджена і пізнана. Такі зібрання звертають нас до пізнання людей, які за своїм масштабом не вписуються у рамки лише однієї держави".

Про значення Куліша та його діяльності говорили науковці Павло Грищенко, Микола Суліма, Андрій Даниленко, Світлана Задорожна. У форматі секційних засідань конференції виступили науковці та культурні діячі України Олесь Федорук, Людмила Задорожна, Роксана Харчук, Олександр Шапіро, Олена Івановська, Анжеліка Рудницька, Юрій Ковалів.

Усю сутність Пантелеймона Куліша можна схарактеризувати словами Тараса Шевченка: "...А Куліша як побачиш, то поцілуй його за мене і скажи йому, що такої книги, як "Записки о Южной Руси" я ще зроду не читав. Та й не було ще такого добра в руській літературі. Спасибі йому, він мене неначе на крилах переніс в нашу Україну і посадив меж старими сліпими товаришами-кобзарями. Живо і просто вилита стареча мова. А може, воно тим і живо, що просто".

Фестиваль районна влада започаткувала після Революції гідності з ініціативи громадського активіста Олександра Зозулі. Захід увічнює події, які відбувалися тут 1658 року. Саме в околицях Гадяча було укладено Гадяцький договір, суть якого — у створенні конфедеративного союзу Гетьманщини, Польщі і Литви. "Підкова козацької слави" має на меті нагадувати, що понад три століття тому Україна вже могла бути європейською країною — не лише географічно, а й ментально. Тож головна ідея фестивалю: не забувати, що триває боротьба за незалежність із російським агресором та належність до демократичних європейських цінностей. Про це говорили у привітальному слові в. о. голови райдержадміністрації Сергій Бондаренко та голова районної ради Володимир Нікітенко.

"У часи СРСР постать гетьмана Івана Виговського російсько-імперські комуністичні ідеологи воліли або замовчувати, або таврувати як, начебто, "зрадника Росії і потихача Польщі". Насправді ж Іван Виговський не подобався російсько-комуністичному режиму через те, що відмовився від згубного для Гетьманщини промосковського зовнішньополітичного курсу. На початку серпня 1658 р. відкрито виступив проти Москви, що почала втручатися у внутрішньополітичне життя України. Тобто вже через три роки після Переяславської ради вдався до її денонсації, уклавши 16 вересня неподалік Гадяча на Полтавщині знаменитий договір, який називають першою спробою євроінтеграції Украї-

«Підкова козацької слави»

На Полтавщині Гадяцькі райдержадміністрація та районна рада спільно з Сарівською сільською радою провели традиційний мистецький фестиваль "Підкова козацької слави". У село Красний Кут неподалік гетьманської столиці Гадяч, на місце, де гетьман Іван Виговський підписав Гадяцький договір, завітало тисячі гостей. Цьогоріч дійство відзначило маленький ювілей — п'ятиріччя, і було присвячене не лише одній із найзнаковіших подій українського державотворення часів Гетьманщини — Гадяцькій угоді, особливий акцент було зроблено на відзначенні 360-ї річниці Конотопської битви.

"...", — зауважив на церемонії відкриття фестивалю регіональний представник Українського інституту національної пам'яті в Полтавській області Олег Пустовгар. — Саме цей договір став причиною агресії Московщини проти Гетьманщини. Рівно 360 років тому, у липні 1659 р. під Конотопом козацькі війська під командуванням Івана Виговського за підтримки

татарської кінноти завдали поразки московським окупаційним військам, що вторглись на Лівобережну Україну. Тоді війську Виговського і союзників вдалося вицвітати розбити московського ворога під Конотопом".

Він також процитував слова російського історика XIX століття Соловійова, який описував реакцію московського царя

на поразку в Конотопській битві:

"Цвіт московської кінноти, що відбув щасливі походи 1654 і 1655 років, загинув за один день, і вже ніколи після того цар московський не був у змозі вивести в поле такого блискучого війська. У жалібній одежі виїшов цар Олексій Михайлович до народу, й жах охопив Москву. За государевим указом люди всіх чинів поспішали на земляні роботи для зміцнення Москви. Сам цар з боярами часто був присутній при роботах; навколишні жителі з родинами, пожитками наповнювали Москву, і ходила чутка, що государ від'їжджає за Волгу, за Ярославль". Олег Пустовгар провів історичну паралель з сьогоденням: "Минуло 360 років з часу звитяжної Конотопської битви. Часи міняються, але сутність імперії з центром у Москві не змінюється. Після Майдану, Революції гідності Україна твердо стала на європейський шлях. Обраний Україною єв-

ропейський вектор, як і 360 років тому, став ключовою причиною агресії Московщини вже у наш час!"

Родзинкою фестивалю стали виступи популярного молодіжного етно-рок-гурту "Kozak System" та гостей з Конотопа — колективу духового оркестру 58-ї окремої мотопіхотної бригади імені гетьмана Івана Виговського. Глядачам запам'ятається як V&V Project — гурт, який популяризує народні інструменти, від чого і пішла назва гурту (бандура і баян). Пофестивальні виступи з програмою "Код нації" на честь 360-річчя Конотопської битви полтавки Наталія Май та її доньки Олеся та Станіслава. Фестиваль також відвідали гості з м. Дніпро — творці шоу "Люті козаки", які показали бойовий гопак і проводили майстер-класи усім, хто не лякався шаблі чи батога. А ще завітало учасників козацьких та кінних театрів, майстри декоративно-прикладного та ужиткового мистецтва.

Лілія СЛЕДЗІНСЬКА,
голова Кременецького РО ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

Завезіть мя в Україну,
де народився, там я спочину...
З повстанської пісні

26 вересня рідна земля прийняла в свої обійми Великого Сина України. В місті Надвірна Івано-Франківської області відбулося поховання Володимира Луціва — співака і бандуриста світової слави, публіциста, громадського діяча, патріота рідного краю, мецената, почесного громадянина м. Надвірна, переможця III міжнародного європейського конкурсу виконавців естрадної пісні, який тоді називався (1961 рік) “За чашу Європи”, що згодом переріс у Євробачення, і нарешті — Великої України.

У цю ніч пішов рясний дощ — це небо плакало, бо земля втратила дорогу людину, а вранці стало тепло-тепло, це “спрагла земля”, яка так довго чекала “плодотворної” зливи (за І. Франком), на всі свої могутні груди дихнула легко і дуго, адже Україна тієї ночі приймала в свої обійми рідного сина, її Будівничого — Володимира Луціва.

Мрія людини-легенди здійснилася. Маєстро навки повернувся в Україну. Відсьогодні він тут спочиватиме, і вже ніхто й ніколи не розлучить його з милою серцю Вітчизною.

Ще зовсім недавно, а було це в червні, ми відсвяткували 90-річний ювілей Володимира Луціва. В містах Івано-Франківська та Львові з присутністю Маєстро відбулися незвичайні дійства. Він навіть заспівав своїм чудовим тенором. Це була його лебедина пісня, пісня радості зустрічі з рідним краєм, за яким тужив упродовж усього життя.

У Львові Маєстро Володимир Луців одержав найвищу просвітянську нагороду — медаль “Будівничий України”. Згадає його дружина пані Леся, що він дуже тішився цією нагородою, бо завжди вважав себе просвітянином... Нагород у нього було так багато!

А ще трохи раніше, 10 лютого 2019 року, у Лондоні, в залі Відділу Союзу Українців Великої Британії відбувся рідкісний благодійний концерт на підтримку Кременецької “Просвіти” для будівництва Народного Дому. Ініціатором цього дійства був отаман, співак, музикант, громадський діяч пан Левко Тимошук — почесний член Кременецької “Просвіти”, він народився тут, на Кременеччині, але поки що мешкає в Лондоні...

10 лютого відбувся цей концерт, а 12-го — з Лондона прозвучав телефонний дзвінок від пана Володимира. Радість безмежна! Він коротенько переказав, хто брав участь у благодійному концерті і пообіцяв переслати нам свою статтю про це дійство. Невдовзі отримали статтю. Я намагалась поширити слово Маєстро по наших газетах, передусім її надрукувало “Слово Просвіти” поруч із моєю статтею “Людина-легенда”, присвяченою 90-літтю Володимира Луціва, який так багато зробив для Кременця, для України.

Дозволю собі процитувати кілька рядків тієї статті:

“Чи не вперше за всі повоєнні роки відбуто таку подію... Зовсім можливо, що це також перший під сучасну пору такий проект в Україні. А чому “Просвіти”? Бо це такий магніт, що за останні 150 років був і є об’єднуючою платформою, читальною, сценою, яка зорганізувала тисячі бібліотек, створила тисячі хорів, танцювальних і драматичних ансамблів, у цей спосіб допомогла багатьом поколінням українців зберегти українську культуру і цим супротивитися усяким процесам асиміляції. “Просвіта” об’єднувала і об’єднує маси українців довкруги ідеї спільної жертвовної праці на користь українського народу. Так, як різні покоління в Україні об’єднані “Просвітою”, так у Лондоні, на чужині, згуртувалися різні покоління, щоб узяти участь у програмі цього рідкісного благодійного концерту...”

З журбою радість обнялась... Пам’яті Володимира Луціва

Ми, просвітяни Кременеччини, сподіваємось, що цей зачин по збору коштів на будівництво Народного Дому буде дуже щасливим...

Згадую тих кілька приїздів Маєстро до Кременця, адже наше місто поріднилося з Володимиром Луцівим через заповіт його найкращого друга і побратима художника, графіка та іконописця Ростислава Глуква передати місту його дитячих років — Кременцю, кілька десятків живописних полотен, які знайшли своє місце в стінах Кременецької гуманітарно-педагогічної академії. Сподіваюсь, що ота світлиця стане з часом музеєм-пам’ятником слави двох Великих Українців — Ростислава Глуква та Володимира Луціва. Так має бути! Кременчани повинні віддячити славним сином свого народу.

У музеї Кременецької “Просвіти” зберігається стільки різноманітних матеріалів про сподвижницьке життя Володимира Луціва і його титанічну працю. А чого варті його листи! Це нерозорана цілина епістолярної спадщини Маєстро. В кожному з тих листів були такі слова: “Мої дорогі! Я щиро дякую за увагу до мене і за Ваше добре серце!”

Останні листи Маєстро було надіслано електронною поштою, писав він їх латинськими літерами, а ми тут переписували на папір українськими.

Похорони Володимира Луціва в місті Надвірна Івано-Франківської області стали грандіозною всенародною подією. Здавалося, що з усієї України з’їхалися її діти, адже тут Маєстро народився і тут спочив. З’їхалися, щоб провести в останню дорогу Великого Сина рідної землі, бо, як співається в пісні про Назарія Яремчука: “Я любив вас усіх, та найбільше любив Україну, і у цьому єдина провина моя”.

Дуже поважною була делегація зі Львова.

Роман Яців — мистецтвознавець, проєктор з наукової роботи Львівської національної академії, заслужений працівник культури України. Він доклав чимало зусиль у справі популяризації імені Ростислава Глуква — відомого в світі художника-графіка, іконописця, з яким впродовж багатьох років приятелював Володимир Луців. 15 вересня 2007 р. в Кременці з ініціативи Романа Яціва відбулася грандіозна подія — Міжнародна наукова конференція “Він присвятив себе мистецтву” з нагоди 80-річчя від дня народження Ростислава Глуква. В ній взяли участь донька художника Світлана Глуква, яка приїхала з Італії,

Дмитро Степовик — доктор філософії, доктор мистецтвознавства, доктор богословських наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, Київ.

Володимир Луців — співак і бандурист, культурно-громадський діяч української спільноти надіслав з Великої Британії своє слово про найвірнішого друга і побратима Ростислава Глуква “Він серцем жив в Україні”.

Роман Яців на конференції виголосив доповідь “Етнопсихологічна ідентичність та еволюція творчого мислення Р. Глуква”.

На науково-мистецькому симпозіумі “Художньо-мистецькі рецепції творчості Ростислава Глуква в контексті розвитку української діаспори ХХ ст.”, який відбувся з нагоди 90-ї річниці від дня народження художника-графіка, іконописця Ростислава Глуква 11–12 травня 2017 року в Кременці, пан Роман Яців надіслав доповідь “Синтетика національної пам’яті та культурного розмаїття: Ростислав Глуква”.

Орест Цимбала — український співак, автор багатьох мистецьких проєктів, популяризатор імені Володимира Луціва. Це він 17 червня 2019 року організував у Львівській філармонії ювілейний концерт “Повстанське танго”, присвячений 90-літтю нашого дорогого ювіляра. Тоді вони удвох з Володимиром Луцівим заспівали пісню “Приїде ще час”.

Орест Цимбала систематизував та впорядкував пісенну спадщину Маєстро, він випустив касети, а пізніше диски із записами пісень і дум у його виконанні.

Надія Кос — дружина Кос-Анатольського, завідувачка кафедри хорового диригування Львівського музичного коледжу.

Олег Цигилик — хоровий диригент, керівник хору “Гомін”.

Олесь Жарівський — автор книжки про Володимира Луціва “Від Бистриці до Темзи”.

Марія Трильовська — донька Романа Шухевича.

Юрій Агаманюк — журналіст та іншій.

Всі ці відомі і знані в Україні і за її межами люди приятелювали з В. Луцівим, співпрацювали з ним, вони приїхали в Надвірну, щоб провести дорогу Україні людину в останню путь.

З міста Долина прибув Володимир Гарзад, адже там народився Мирослав Антонович, який далеко від України організував Голландський хор, в якому свого часу співав Володимир Луців.

Від Кременецької “Просвіти” на похоронах були Олена Котляр та Ірина Лано-

вик, ті молоді просвітяночки спонукали мене до написання цієї статті. Я була захоплена їхніми враженнями і безмежно вдячна, що вони розуміють нашу загальну всеукраїнську справу.

У складі делегації з Лондона були дружина Маєстро пані Леся і їхні три донечки: Анна, Оксана та Іванка (прибула з далекої Австралії), син Анни Максим прилетів з Китаю, де проживає зараз.

Всі вони були у вишиванках і чорних кептариках, веселе і сумне об’єдналося у тих двох кольорах. Веселе — бо син України повернувся додому, сумне — біль розлуки з найріднішою людиною.

Від Голландського хору, в якому сорок виконавців животрепетної музики — української народної пісні, приїхало вісім співаків, щоб віддати останню шану людині, яка 40 років своєї діяльності присвятила, аби українська пісня звучала в усьому світі. Поїздки Голландського хору організував Володимир Луців. В Україні всі концерти цього колективу були безкоштовними.

Посланцем від українців Бразилії був отець Іреней, Німеччини — єпископ Іван Дацько.

Зовсім юним, виступаючи в Італії під псевдонімом Тіно Вальді, Володимир Луців твердо вирішив собі: “Я — українець! Я нестиму людям світу українську культуру! Я пропагуватиму все українське і боротимусь мовою мистецтва, словом, ділом, щоб Україна була знана у світі, щоб українські митці не були забуті, але гідно пошановані і належно оцінені своїми нащадками. Я — не Тіно! Я — Володимир Луців!”

У просторій залі Клубу нафтовиків весь час звучала класична музика у виконанні струнного квартету викладачів музичної школи м. Надвірна. Сподіваюсь, що незабаром цій музичній школі буде присвоєне ім’я Маєстро Володимира Луціва.

15 священників відслужили панахиду, а хор “Вервиця” відспівав поминальну літургію. У цьому хорі співає пані Оля Максим’юк, яка є головою Культурно-мистецького фонду Володимира Луціва, альтистка, добра організаторка, чудова людина.

Домовину з прахом покійного на місцевий цвинтар м. Надвірна несли учасники бойових дій на Східному фронті. Серед них був і наш просвітянин, який понад п’ять років відвоював в окопах страшної війни з московськими окупантами, двічі контужений, двічі поранений, але з незламним духом мужнього воїна і з безмежною любов’ю до України в своєму серці.

Дві трембіти над відкритою могилою тужливо голосили сумні гуцульські мелодії, а неподалік завмерли, спостерігаючи і слухаючи все, що відбувається, дві карпатські гори, їх у народі називають Сестрами. Ці гори стоять на сторожі миру і спокою в рідній Україні.

Павло МОВЧАН

Слово про слова

Переглядаючи залишки щоденникових записів, більшу частину яких я змушений був спалити 1971 року в туалеті гуртожитку кіностудії ім. О. П. Довженка, де я тоді мешкав, натрапив на відгук-запис на книгу поезій видатного казахського поета Олжаса Сулейменова "Определение берега", що вийшла в Алма-Аті з передмовою Леоніда Мартинова... "Дивовижно, несподівано... перехоплює подих... Це — явище, як на мене, в світовій поезії... До речі, необхідно прочитати Абая, про якого Олжас написав так: "Поет великий своєю темою. Проходять віки, а тема його актуальна, і вірші його як і колись лунають гнівно і печально. Вмирає тема, вмирають вірші. Але живе Абай, який викривав тупість і бахвальство XIX сторіччя..." Хіба це не про Шевченка?! "Живе і буде вічно жити..."

І я запитав сам себе: а що я знаю про Абая? Анічоґісінько... Так само, як і про героя поеми "Кактус" О. Сулейменова Жап-

пас... Унікальний значеннєвий рівень. Візії поета чи фантазії часу... Одним словом — номінологія уяви. Або роздуми класика Амана на тему "бути і здаватися"... Майже за формулою Фромма... Здається, **щось** чув, **щось** знаю, **щось** уявляю, **щось** передбачаю, **щось** пригадую... І це **щось** таке загальне, таке не окреслене, таке стереотипне, таке ніяке, як усе, що стосувалося класиків літератур братніх народів колишнього Совецького Союзу...

І все це збіглося в часі з зустріччю з відомим науковцем, педагогом і перекладачем Миколою Васьківим, який на моє запитання: а що він робить зараз, — поклав переді мною переклади "Книги слів" Абая, про якого в довідниках сказано так же "багато", як і про, наприклад, Тукая...

І знову, як 150 років тому, був приголомшений, але цього разу текстами Абая Кунанбаєва. Яка глибина, яка точність ді-

агнозу, яка лапідарність вислову, яка органічність і всеохопність зору... І знову звернувся до своїх щоденникових текстів... Проте там знайшов згустки **нічого**... Адже і 50 років тому брежньовсько-андроповська темрява випалювала все, що могло бути свідченням про самого себе. Не відновити з пам'яті ані років з моїм односемінарником Олжасом Сулейменовим, ані з латишем Паслеєм Салмиківим, ані з естонцем Мацом Траатом, ані з грузином Тамазом Чіладзем, ані з росіянином Сергієм Гандлевським чи Володимиром Макалініним, ані з Грантом Мативасяном... Я не годен навіть зробити повного переліку імен, задляючи яким я розширював своє власне поетичне поле, поле уяви, поле широким змістів, на весь географічний простір, який власне офіційно зводився лише до російської словесності. Вони руйнували

ці ідеологічні мури, якими ми були обнесіні за тих часів.

Як нам необхідно тепер вийти на той обшир спільного минулого, яке безпосередньо стосується нас, українців, зокрема наших близьких сусідів: половців і кіпчаків. Так само, як південних наших сусідів, татарів-кримців і татарів-нагайців, не кажучи вже про **огузків**, союз із якими князь Святослав знищив колись через казашину, що торгувала нашими пращурами. Щоб не мати випалених сторінок із національного нашого щоденника, нам потрібно уже тепер створити умови до залучення, вивчення, перекладання і популяризації великих цього світу і їхніх текстів, залучаючи їх до нашого духовного колообігу. Тому в існуючому Інституті книги мусять бути відповідні програми з перекладу і популяризації апостолів духу, тих, з ким нам випало перебувати в тривалому імперському полоні. Вчитайтеся в тексти Абая, і ви зрозумієте, чому нам необхідно це. І принагідно висловлюю подяку Миколі Васьківу за те, що він це робить за велінням свого серця.

Слово перше

Добре я жив чи погано, а перейдено чимало: у боротьбі та сварках, судах і суперечках, стражданнях і тривогах дійшов до похилого віку, знесилившись, переситившись усім, виявив нетривкість і безплідність своїх справ, переконався у принизливості свого буття. До чого тепер узятися, як прожити решту життя? Збиває з пантелику те, що не знаходжу відповіді на своє запитання.

Керувати народом? Ні, народ некерований. Нехай цей тягар звалить на себе той, хто запрогне набути невеликодушну недугу, або палкий юнак із полум'яним серцем. А мене боронь Аллагу від непосильної ноші.

Чи примножувати череди? Ні, не варто займатися цим. Хай діти вирощують худобу, якщо мають потребу. Не буду затмарювати рештки днів своїх, дглядаючи худобу на радість пройдисвітам, злодіям і жebraкам.

Удатися до науки? Як досягнути науки, коли ні з ким словом розумним перекинутися? Кому передати накопичені знання, в кого спитати те, чого не знаєш? Яка користь від того, що будеш сидіти в безлюдному степу, розклавши сувої полотна, з метром у руках? Знання перетворюються в гіркоту, яка приносить передчасну старість, коли немає поруч людини, з якою можна розділити радість і сум.

А може, присвятити себе богослужінню? Боюся, не вийде. Це заняття вимагає повного спокою й умиротворення. Ні в душі, ні в житті не знав спокою, тож яке благочестя серед цих людей, у цьому краї!

Виховувати дітей? І це робити я не у змозі. Виховував би, та не відаю, як і чому навчати. Якій справі, з якою метою навчати, для якого народу виховувати їх? Як настановити, куди скерувати, коли сам не бачу, де би діти могли застосувати свої знання? І тут не знайшов я для себе застосування.

Нарешті вирішив: папір і чорнило стануть віднині моєю розрадою, буду записувати свої думки. Якщо хтось знайде у них потрібне для себе слово, хай переписе чи запам'ятає. Виявляється непотрібними мої слова для людей — залишаться при мені. І немає в мене тепер інших турбот.

1890

Слово друге

У дитинстві мені доводилося чути, як казахи сміялися з узбеків: "Ох ви, сарти широкополі, очерет іздалеку носите, аби дахи накрити, зустрічаючись, запобігаєте, а поза очі один одного обзиваєте, кожного куша лякаєтеся, плещете безугавно, за що і прозвали ж вас сарт-сурт".

Зустрічаючись із ногаями, теж сміялися і ляляли їх: "Ногай верблюда боїться, верхи на коні втомлюється, пішки йде — відпочиває; і втікачі, й солдати, й торгівці — з ногаїв. Не ногаєм, а нокаем би варто вас називати".

"Рудооголовий урус, цьому варто лиш заглядати аул, як скаче до нього стрімголов, дозволяє собі все, що в голову збрєде, вимагає "узун-кулака" показати, вірять у все, що лиш не бовкнуть", — казали вони про росіян.

Абай КУНАНБАЄВ

Настанови

Книга слів

"Боже мій! — думав я тоді пишачуючись. — Виявляється, не знайти на всьому світі народу гіднішого і благороднішого за казах!" Тишили й веселили мене ці розмови.

Тепер бачу: немає такої рослини, якої би не виростив сарт, немає такого терену, де би не побував торговець сарт, немає такої речі, яку би він не змайстрував. Живуть миряни у злагоді, ворожнечі не шукають. Поки не було російських купців, сарти постачали казахам одяг для живих і саван для покійників, скуповували гуртами худобу, яку батько з сином поміж собою поділити не могли. Тепер, за росіян, сарти раніше за інших перейняли новачі. Й вельможні баї, й освічені мулли, і майстерність, і розкіш, і шанобливість — усе є у сартів.

Дивлюся на ногаїв — вони можуть бути хорошими солдатами, непохитно перебувають нестатки, смиренно зустрічають смерть, бережуть школи, шанують релігій, вміють працювати і наживати добро, ошатно вдягати й веселитися.

Ми ж, казахи, наймитуємо у їхніх баїв за жалюгідний харч. Нашого бая вони проганяють зі своєї оселі: "Гей, казаху, не для того настелена підлога, аби ти її брудними чоботами топтав".

Сила їхня у тому, що ненастанно навчаються вони ремесла, працюють, а не розтринькують час у принизливих чварах поміж собою.

Про освічених і вельможних росіян і казати нічого. Ми — не рівня і для їхніх прислужників.

Куди щезли наші колишні захвати? Де наш радісний сміх?

1890

Слово третє

У чому полягає причина розрізненості казахів, їхньої неприязні й недоброчливості один до одного? Од чого слова їхні неширі, а самі вони ліниві й одержимі владоловством?

Мудреці світу давно зауважили: людина лінива, як правило, боягузлива і безвольна; безвольна — боягузлива і хвалькувата; хвалькувата — боягузлива, дурна і неосвічена; дурна — неосвічена і не має поняття про честь, а безчесна старцює у ледащого, ненаситна, невгамовна, бездарна, не бажає добра доквілля.

Вади ці од того, що люди переймаються лише одним — якомога більше завести худоби і здобути таким чином пошану в доквілля. Коли б вони зайнялись землеробством, торгівлею, прагнули до науки і мистецтва, не сталось би цього.

Батьки, примноживши свої череди, турбуються про те, як би череди у їхніх ді-

тей стали ще огряднішими, аби передати турботу про череди пастухам, а самим провадити бездіяльне життя — досхочу їсти м'ясо, пити кумис, насолоджуватися красунями та милуватися скакунами.

Урешті-решт їхні зимівники і пасовища стають загісними, тоді вони, вдаввшись до сили свого впливу чи займаного становища, всіма доступними для них засобами викуповують, виманують чи віднімають угіддя сусіда. Цей, обібраний, вдається до утісків іншого сусіда чи вимушено покидає рідні місця.

Чи можуть ці люди бажати один одному добра? Чим більше бідности, тим дешевша їхня праця. Чим більше нездолених, тим більше вільних зимівників. Він очікує мого розорення, я очікую, коли він дійде до злиднів. Поступово наша прихована неприязнь один до одного переростає у відверту, непримирну ворожнечу, ми лютуємо, судимосся, ділмосся на партії, підкуповуємо впливових прихильників, аби мати перевагу над супротивниками, чубимосся за посади.

Потерпілий не буде працювати — домагаючись достатку іншим чином. Ні торгівля, ні землеробство не цікавлять його, він буде приставати то до однієї, то до іншої партії, продаючи себе, животіючи у злидності й безчесті.

Крадіжки у степу не припиняються. Якби була в народі єдність, не толерували би люди злодія, який, спритно користаючись із підтримки того чи того угруповання, лише посилює свій розбій.

Над чесними синами степу чиняться кримінальні справи за брехливими доносами, провадяться принизливі дізнання, завчасно знаходяться свідки, готові підтвердити те, чого не бачили і не чули. І все заради того, аби знеславити чесну людину, не допустити її до виборів на високі посади. Якщо гнаному заради свого порятунку доводиться звертатися по допомогу до тих самих негідників, він поступається своєю честю; якщо не йде до них на поклін — от-

же, бути йому несправедливо засудженим, зазнавати нестатків і знегод, не знайшовши у житті гідного місця і справи.

Досягнувши влади хитрощами і підступом, волосні не звертають уваги на тих і скромних, а намагаються налагодити стосунки з людьми, подібними до себе, — верткими і беручками, розраховуючи на їхню підтримку, а понад усе — побоюючись їхньої ворожнечі.

Зараз в обігу нове прислів'я: "Не суть справи, суть особи важлива". Отже, досягнути бажаного можна не правдивістю задуманої справи, а спритністю і хитроумністю виконавця її.

Волосних обирають терміном на три роки. Перший рік їхнього керівництва проходить у вислуховуванні образ і докорів: "Чи ж не ми тебе висували?" Другий рік іде на боротьбу з майбутніми суперниками. І третій — у передвборних клопотах, аби знову бути обраним. Що залишається?

Спостерігаючи, як народ чим далі, тим більше поринає у чвари, я прийшов до висновку: волосними потрібно обирати людей, які отримали хай невелику, але російську освіту. Якщо таких немає, чи є, та їх не хочуть висувати, хай волосних признає повітове начальство і військовий губернатор. Це було би корисним у багатьох аспектах. По-перше, марнославні казахи почали би віддавати дітей на навчання; по-друге, волосні не залежали би від примх місцевої знаті, а підкорялись би лише вищому начальству. Аби не плодити неминучі доноси і кляузи і не давати їм ходу, варто би обмежити призначеного від усіляких перевірок і випробувань.

Ми мали можливість переконатися у марності виборів біїв-суддів у кожній волості. Не кожен у змозі вершити правосуддя. Аби раду радити, як кажуть, на "вершині Кульгобе", необхідно знати зведення законів, які дісталися нам від предків, — "Світлий шлях" Касим-хана, "Старий шлях" Есим-хана, "Сім канонів" Аз Таукехана. Та й вони застаріли з часом, вимагають змін і безпомилкових вершителів, яких у народі мало або й зовсім немає.

Люди, які добре знають казахів, казали: "Якщо біїв двоє, то суперечок — чотири". Відсутність верховного судді й парне число біїв лише ускладнюють вирішення суперечок. Навіщо нарощувати кількість біїв? Чи не краще вибрати з кожної волості по три освічені й тямущі людини, не визначаючи терміну їхнього перебування на посту, й усувати лише тих, хто заплямує себе у негожих справах.

Хай би суперечки вирішувалися двома судьями і посередником, обраним позивачами. І лише не досягши істини у цих людей, не прийшовши до мирової, сутяжники звертались би до одного з трьох постійних суддів. Тоді би суди не затягувалися.

1891

Слово четверте

Люди уважні давно спостерегли: дурносміх рівнозначний сп'янінню. Сп'яніння веде до провин, розмова з захмелілим завдає головного болю. Поринувши в пустопорожній сміх, людина втрачає совість, ухилиється від справ, скоює непро-

бачні помилки, за що чекає на неї відплата, якщо не на цьому, так на тому світі.

Людина, схильна до розмислів, завжди вдумлива, зібрана, хай це стосується справ світських чи перед судом смерті. Зібраність у справах і думках — основа благополуччя. Чи означає це, що ми повинні постійно перебувати в журбі? Хіба може душа лише сумувати, не знаючи веселощів і сміху? Ні, я зовсім не за те, аби ми лише те й робили, що журилися безпричинно. Та варто замислитися над своєю безтурботністю, зажуритися через це і спробувати позбутися безтурботності, вдавнися до корисної справи. Не порожні веселощі, а корисна і розумна праця зцілить душу.

Лише слабкі духом можуть зачинитися в собі, впавши у гіркі роздуми, не знайшовши розради.

Якщо смієшся над дурістю людини нерозумної, смійся, не тішачись із чужої дурості, а гнівно. У такий сміх не будеш упадати часто. Сміх спересердя — гіркий сміх.

Смійся захоплено, широко тішачись, коли бачиш людину, яка набула блага, звершила справи добрі, гідні для наслідування. Добрий приклад спонукає до стриманості, вчасно зупинить, не допустить сп'яніння.

Не кожен сміх заслуговує схвалення. Існує ж серед решти сміху такий, що не виходить із грудей Богом даним шляхом, а підлаштовується та порожнім дзвоном розсипається винятково заради того, аби прожебоніти красиво.

Людина народжується на світ із плачем і йде у скорботі. У проміжку між цими двома подіями, так і не зазнавши справжнього щастя, не розпізнавши до кінця цінності й неповторності подарованого їй життя, вона бездумно тринькає його у приземлених чварах і негідних суперечках. Спохоплюється, коли життя вже при кінці. Й лише тоді починає розуміти, що за жодні скарби світу неможливо продовжити його хоч би на один день.

Жити хитрощами, кривдством, плазуванням — доля бездарних пройдисвітів. Віруй у Бога, сподівайся на своє вміння і сили. На чесну й самовіддану працю навіть твердь земна відповість сходами.

1891

Слово п'яте

Журба затьмарює нам душу, холодить тіло, сковає волю й, нарешті, виливається словами з вуст чи слезами з очей. Я бачив, як люди молилися: “О Аллагу, зроби нас безтурботними, як немовлята”. Бачать себе страждальцями, обтяженими важкими турботами і нещастями, нібито вони розумніші за дітей. Про турботи ж їхні можна мати враження з прислів'їв: “Якщо жити залишилося до полудня, роби припаси на день”, “Для жебрака і батько стає чужим”, “Худоба для казахів — плоть від плоті його”, “У багатого образ світлий, а в бідного — все одно що точило”, “Жигіт і вовк збудуть їжу дорогою”, “Череди шанованих мужів перебувають у людях, переймаються вони своїм добром від неробства”, “Рука, що вміє брати, вміє й давати”, “Хто зумів нажитися, того і правда”, “Дарувальник зриває завісу відчуження”, “Якщо на бая сподівання кепські, то й на Бога не сподівайся”, “Якщо голодний, скачи до оселі, де поминки”, “Бережися озера глибокого та народу немилосердного”. Таких прислів'їв чимало.

Про що в них ідеться? Не про науку і знання, не про мир і справедливість журиться казах, йому би розбагатіти, та не знає — як? От і крутиться, хитрує, аби хоч лестощами виманити можливість у інших, не вдається — буде люто ворогувати зі всім світом. Батька рідного не проти обібрати і не вважатиме це ганьбою для себе. Не прийнято у людей піддавати осуду тих, хто здобуває собі худобу обманом, підлістю, жебанням, розбоєм чи іншими хитрощами...

Чим же відрізняється їхній розум від дитячого? Діти бояться розжареної печі, дорослих не залякати і пекельним вогнем. Діти, соромлячись, ладні крізь землю провалитися, а дорослі не відують сорому. У чому їхня перевага над дітьми? Якщо не роздамо ми їм того, що маємо, не дозволимо ми їм розорити себе, не принизимося ми до їхнього рівня — вони готові відвернутися від нас.

І це народ, до якого ми линемо душею?
1891

Слово шосте

Одне з казахських прислів'їв проголошує: “Початок успіху — єдність, основа достатку — життя”.

Та в яких людей буває єдність і як вони досягають згоди поміж собою, казахи не знають. Припускають, що це — спільність худоби, майна, харчів. Якщо так, то який хосен від багатства і яка шкода від злиднів? Чи варто працювати заради багатства, не позбувшись попередньо від родичів? Ні, єдність повинна бути в головах, а не у спільності добра. Об'єднати можна людей різних за походженням, релігією й духом, щедро обдаровуючи їх худобою. Домогтися єдності ціною худоби — ось початок морального занепаду. Брати повинні жити у злагоді не тому, що перебувають у залежності один від одного, а сподіваючись на свої вміння і силу, покладаючись кожен на власну долю. Інакше вони й Бога забудуть, і до справ не візьмуться, а почнуть шукати незлагоди один для одного. Поринуть у взаємні образи, будуть брехати, хитрувати й обманювати один одного? Як тут домогтися єдності?

“Життя — основа добробуту”. Про яке життя йдеться? Про буття заради того, аби душа тіло не покинула? Але таке існування й собаці надано. Той, хто цінує таке життя, тремтить перед страхом смерті, стає ворогом життя небесного. Рятуючись, тікає від ворога і має славу боягуза, ухилиється від роботи і має славу ледаря, перетворюється у противника справжнього благополуччя.

Ні, йдеться тут про інше життя. Про те, коли жива душа і світлий розум. Якщо ти живий, та душа твоя мертва, слова розуму не досягнуть твоєї свідомості, ти не зумієш заробити на життя чесною працею.

Нероба, ледар, дурносміх —

Він тішить дурощами всіх.

На вигляд зух — душа ж німа...

Він й краплі сорому не ма'.

Ставши таким, не вважай себе за живого. Праведна смерть гідніша за таке життя.
1891

Слово сьоме

Дитина народжується на світ, успадковуючи два начала. Перше з них потребує їжі, питва і сну. Це — потреби плоті, без цього тіло не може слугувати пристановищем для душі, не буде рости і міцніти. Інше — потяг до пізнання. Немовля тягнеться до яскравих речей, бере їх до рота, пробує на смак, прикладає до щок. Стрепенється, почувши звуки дудки чи сопілки. Підрісши, біжить на гавкіт собаки, на голоси тварин, на сміх і плач людей, утрачає спокій, розпитує про все, що бачать очі і чують вуха: “Що це? Навіщо це? Чому він так чинить?” Це вже потреба душі, бажання все бачити, все чути, всього навчатися.

Не відкривши для себе видимі й невидимі таємниці Всесвіту, не пояснивши всього собі, людина не стане людиною. І буття душі такої людини тоді нічим не відрізняється від буття будь-якої тварі.

Споконвічно Бог вирізнув людину від тварини тим, що обдарував її душею. Чому ми, подорослішавши і порозумнішавши, не шукаємо і не знаходимо задоволення для тієї допитливості, що в дитинстві змушувало нас забувати про їжу й сон? Чому ми не обираємо шлях тих, хто шукає знання?

Нам би ненастанно розширювати коло своїх інтересів, примножувати знання, які насичують наші душі. Нам би зрозуміти, що блага душі незрівнянно вищі за тілесні, й підкорити плотські потреби велінню душі. Та ні, не вдалися ми до цього. Галасуючи й каркаючи, не просунулися ми далі за гнійну купу біля аулу. Душа кермувала нами лише в дитинстві. Подорослішавши і зміцнівши, ми не дозволили їй повелівати собою, підкорили душу тілові, на все довкілля дивимося очима, та не розумом, не довіряємося порухам душі. Вдовільняючись зовнішнім виглядом того, що охоплює зір, не намагаємося проникнути у внутрішні таємниці, вважаючи, що нічого не втрачаємо від цього незнання. На зауваження і поради людей розумних відповідаємо: “Ти живи своїм розумом, а я своїм проживу”, “Ніж бути багатим чужим розумом, краще бути бідним, та по-своєму”. Ми не здатні оцінити їхні переваги над нами, не розуміємо сенсу сказаного ними.

Нема ні іскри у грудях, ні віри в душі. Чим відрізняємося ми від тварини, якщо бачимо лише очима? У дитинстві ми були кращими. Тоді ми були людськими дітьми — прагнули дізнатися якомога більше. Зараз ми гірші за худобу. Тварина не знає нічого, та й не прагне ні до чого. Ми не знаємо нічого, але готові сперечатися до хрипоті, відстоюючи власну темноту, прагнемо своє невільство видати за знання.

1891

Слово восьме

Чи буде хтось прислухатися до наших порад або сприймати настанови? Хтось волосний, а хтось бай. Маючи намір набиратися розуму, хіба взяли б вони обиратися на такі посади? Ці люди вважають себе достатньо розумними і прагнуть до влади, аби навчати і виховувати інших, мовби вони досягли повної досконалості, й єдине, що для них залишилося, — це інших наставляти. Чи слухати їм нас, та й заохотили би слухати, чи знайдеться у них на це час? Голови їхні переймаються турботами: як би ненароком не провинитися перед начальством, не розізлити злодія, не збаламутити народ, не зазнати втрат, а знайти вигоду. Комусь треба підсобити, когось визволити. Все ніколи...

Багатії? Ті нічого не потребують. Хай на день, та їм надане багатство, їм здається, що вони володіють скарбами ледь чи не половини світу, а чого їм не вистає, то куплять за худобу. Погляди їхні високо, а помисли ще вище. Честь, совість, ширість для них не дорожчі за худобу. Була би худоба, впевнені, можна підкупити самого Бога. Худоба замінює їм усе: батьківщину, народ, релігію, родину, знання. Де їм дослухатися до чужих порад? Прислухався б, так часу нема. Треба худобу напоїти-нагодувати, вигідно продати, від злодія і вовка вберегти, від холоду накрити та знайти людину, яка би зайняла всім цим. Поки все залагодить-утрає, до похвальби доведе. Бракує часу йому!

А злодій-злочинець та шахрай лукавий так чи інак нікого слухати не будуть.

Бідняки, мов сумирні вівці, перейняті своїм животінням. Що для них поради, знання, вчення, коли все це не потрібне багатим. “Не чіпайте нас, спілкуйтеся з тими, хто більше за нас розуміє”, — кажуть вони, мовби якщо бідний, так і знання не потрібні. Вони нічим не переймаються. Якби мали те, що мають інші, вони і жури би жодної не мали.

1891

Слово дев'яте

Я сам казах. Люблю я казахів чи не люблю? Коли би любив, схвалював би їхні звичаї, знайшов би у їхній поведінці хоч якусь дешицу, що принесла би мені радість чи втіху, дала змогу задовільнитися не тими, так іншими їхніми рисами, і не згасли би сподівання мої. Та немає цього. Коли би не любив, не починав би говорити з ними, ділитися сокровенними думками, радитися, входити в їхнє коло, цікавитися їхніми справами, розпитуючи, що там роблять, що відбувається, розлягся би собі спокійно, ні — так і зовсім відкочував би від них. Сподівань таких, що вони зміняться чи я нарозумлю, виправлю їх, теж не плекаю. Не відчуваю жодного з цих почуттів. Як же так? Повинен би схилитися до чогось одного.

Я хоч і живу, живим себе не вважаю. Не знаю, чи спересердя на людей, чи від невдоволення собою, а може, і з якоїсь іншої причини. Зовні живий, внутрішньо все мертво. Серджуся, та не відчуваю гніву. Сміюся, та не можу тішитися. Слова, які промовляю, і сміх здаються мені не моїми. Все чуже.

У молоді роки і не задумувався над тим, що можна залишити свій народ, любив казахів усією душею, вірив у них. Коли ж привелося пізнати людей, коли поступово згасла моя надія, виявив: нема вже тієї сили, яка дозволила би покинути рідні терени, зріднитися з чужими. Тому в грудях у мене зараз порожнеча. А взагалі думаю: може, воно і на краще? Помираючи, не буду страждати: “Шкода, не довелося зазнати ще такої-от радості!...” Не гризучись жаліями про земне, втішаюся сподіваннями на прийдешнє.

Слово десяте

Люди благають Бога про дитину. Навіщо людині дитина? Кажуть, треба спадкоємця залишити, аби син годував батьків на старості років, молився за них після їхньої смерті. Тільки й усього?..

Що означає залишити спадкоємця? Боїшся, після смерті твоє майно опиниться без господаря? Чи тобі журитися про речі, які залишаться після тебе? Чи тобі шкода залишити їх людям? Які скарби ти набув, аби шкодувати про них?

Добра дитина — на радість, погана — на турботи. Як знати, яку дитину дасть тобі Бог? Чи тобі недостатньо приниження, яких ти зазнав за свого життя? Чи мало гідот сотворив ти своїми руками? Чому тобі хочеться ще зродити дитину, виростити її таким самим негідником, приректи її на ті самі приниження?

Хочеш, аби син молився за тебе після твоєї смерті? Якщо в житті ти чинив людям добро, хто не помолиться за упокій твоєї душі? Та якщо ти чинив лише зло, що тобі молитви сина? Хіба він здійснить за тебе ті благі справи, яких ти сам не звершив?

Якщо просиш дитину для радощів потойбічного життя, отже, завчасу бажаш йому ранньої смерті. Якщо просиш для радощів цього життя, хіба народиться у казахів такий син, який би, змужнівши, оточив батьків турботою, опікав їх від мук? Чи твоєму народові, чи такому батькові, як ти, виховувати подібного сина?

Ти хочеш, аби він годував тебе, коли ти знесилишся? І це намарно. По-перше, чи доживеш ти до немірної старості? По-друге, чи виросте твій син настільки милосердним, аби піклуватися про твою старість? Якщо у тебе є худоба, хто не візьме на себе турботи про тебе? Не буде худоби, ще невідомо, хто і як годуватиме тебе. Також невідомо, чи буде твій син примножувати добро, чи візьметься тринькати надбана тобою.

Добре. Скажімо, Бог почув твої молитви, дав тобі сина. Чи зумієш ти дати йому хороше виховання? Ні. Не зумієш. Мало тобі твоїх гріхів, зануришся ще й у гріхи сина.

Від самого початку життя будеш обдурювати дитину, манячи його то одним, то іншим. І будеш тішитися, що вдалося обдурити. Кого будеш звинувачувати, коли він виросте брехуном? Навчаш його лихословити, ляяти інших, ледь що — захищаш: “Не чіпайте цього впертюха”. Потуреш його баламутству. Віддаючи в навчання, вибираєш муллу за малу оплату, лиш би навчив дитину читати й писати, навчаш хитрошам і підлості, вселяєш у його душу недовіру до ровесників, прищеплюєш погані нахили. Це і є твоє виховання? І від цієї дитини ти чекатимеш милосердя?

Люди так само благають Бога і про можливість. Для чого людині можливість? Ти благав Бога? Благав. Бог тобі дає, а ти не береш! Дав він тобі сили, аби ти міг працювати і наживатися. Хіба ти витрачаш цю силу на праведну працю? Ні. Бог дає тобі сили, аби ти міг навчатися, дав розум, здатний засвоювати науки, та невідомо, на що ти витратив їх. Хто не зуміє розбагатіти, якщо буде працювати без лінощів, дамагтися невтомно, творити з розумом?! Та ж тобі не це потрібно, тобі хочеться отримати багатство залякуючи, випрохуючи, обдурюючи інших. Хіба це мольба? Це жебання, розбій, який чиниться людиною без совісті й честі.

Ну, скажімо, обрав ти цей шлях, здобув для себе худобу. Так використай її на те, аби отримати освіту. Не для себе, так для сина. Без просвіти немає ні віри, ні блага. Без знань ні намаз, ні пости, ні паломництва не досягнуть мети. Я ще не зустрічав людини, яка би, здобувши багатство розбійним шляхом, використала його для спасенної справи. Те, що здобує собака чином, і витрачається по-собачому. І не залишається від такого багатства нічого, крім гіркоти розчарування, злості, душевних мук.

Допоки багатство в її руках, вона хизується ним. Розтративши, хвалиться тим, що й вона колись була багатою. Збіднівши, принижується до старцювання.

1892

Переклад Миколи ВАСЬКІВА

Хресна дорога владыки Івана Лятишевського

Василь РОМАНЮК,
письменник-публіцист

Іван Лятишевський народився 17 жовтня 1879 року Божого в Богородчанах у ремісничій сім'ї Юліана (Іллі) й Анни Галавай (дочка Івана і Розалії з дому Кочодан). З метричної книги дізнаємося, що хрестили Івана 19 жовтня. Його хресні батьки Дмитро Волянський та Марія Комарницька.

На сьомому році Іван пішов учитися до чотирикласної народної школи в Богородчанах. Після закінчення школи поступив до цесарсько-королівської гімназії в Станиславові, яку закінчив з відзнакою. Згодом поступив на богословський факультет Львівського університету, звідки після другого року навчання перевівся на факультет богослов'я Віденського університету. 24 листопада 1905 р. у Відні отримав ступінь доктора богослов'я на основі праці про Флорентійську унію. Продовжив студії в Інсбруку та Відні.

20 жовтня 1907-го єпископ Григорій Хомишин висвятив Івана Лятишевського на священника. Отець Іван замешкав у будинку греко-католицької капітули на вул. Липовій у Станиславові (нині вул. Т. Шевченка, 14, в Івано-Франківську). Тут він займався науковою працею. Багато часу присвячував національно-культурним справам. У 1907–1911 рр. о. Лятишевський стає префектом і професором Станиславської духовної семінарії та ліцею ім. Івана Златоустого, згодом — катехитом при реальній школі та гімназії, пізніше — радником і заступником голови Церковного суду в подружніх справах.

Після кількох років праці в Станиславській єпархії о. Іван виїхав на студії до Мюнхена, потім до Фрібуру (Швейцарія). У 1911–1912 роках готував габілітаційну працю з церковної історії у Львівському університеті. Працював над монографією про Константинопольського Патріарха Івана XI Веккоса († 1297). У Фрайбурзі (Німеччина) вивчав допоміжні історичні дисципліни. 1913-го у Станиславові видав працю "Іпатій Потій і його значіння для унії".

Після проголошення ЗУНР о. д-р Іван Лятишевський був референтом релігійних справ при Державному секретаріаті освіти в Станиславові. Протоколи засідань єпископської консисторії за 1919 р. свідчать про те, що духовенство єпархії підтримувало державотворчі процеси в Галичині. Довгі роки о. Лятишевський був головою Надзірної Ради Земельного Банку у Львові.

У 1923 році о. Іван став дійсним членом-засновником історично-правничої Секції Наукового Богословського Товариства у Львові. 1926-го о. д-р Іван Лятишевський надрукував у "Богословії" статтю "Митрополит Андрей Шептицький як Єпископ Станиславівський (від 24 вересня 1899—13 січня 1901)", а згодом працював над підготовкою до друку неопублікованого полемічного твору Йова Язби з XIII століття, пов'язаного з Ліонською унією 1274 року. Отець д-р Іван був дописувачем до журналу "Добрий Пастир". 4 липня 1927-го р. владыка Григорій Хомишин іменував його крилошанином (єпископський радник).

24 листопада 1929 р. з Риму прийшло високе призначення о. Івана Лятишевського — на ти-

Цього року Українська Греко-Католицька Церква відзначає 140-ліття від дня народження славного сина українського народу єпископа-помічника Іоана (Івана) Лятишевського. За своє життя владыка Іоан пройшов тернистий шлях українського священнослужителя, на долю якого випало чимало випробувань.

Його життя – віддзеркалення долі багатьох галичан, які народилися в одній країні, жили у воєнних реаліях під час утворення іншої, на жаль, не української держави, і які мусили у зрілому віці зіткнутися з атеїстичним тоталітарним радянським режимом.

тулярного єпископа Акадейського і єпископа-помічника Станиславівського. А 19 січня 1930-го його іменували архіпресвітером капітули і генеральним вікарієм — великим помічником єпископа Григорія Хомишина в управлінні Станиславівською єпархією. З великою пошаною працював владыка Лятишевський в адміністративній роботі єпархії, в канонічних візитаціях та інших єпископських обов'язках, очолив започатковану в 1930-х роках у Галичині Католицьку Акцію (мирянський рух молоді).

Для пластунів Станислава (нині Івано-Франківськ) о. д-р Іван Лятишевський був найближчою людиною в Церкві. У пластовому архіві знаходимо його прізвище у зошитах, де в алфавітному порядку записані активні члени і приятелі "Пласту" серед галичан. У сан єпископа-помічника о. Івана Лятишевського висвятили 26 січня 1930 р. Хіротонія відбулася в катедральному соборі Святого Воскресіння в Станиславові.

Свою першу архієрейську Святу Літургію преосвященний владыка Лятишевський відправив у рідному містечку Богородчанах, у церкві Пресвятої Трійці. На Богослужінні був і старенький батько владыки. Того ж року разом із 30 священниками Богородчанського деканату єпископ-помічник Іоан (Іван) Лятишевський брав участь в освяченні наріжного каменя при закладанні мурованої церкви Св. Івана Богослова в Богородчанах. Тоді владыка Іван доклав багато старань для вишколення осиротілого стрічного внука Йосипа Комарницького, якому допоміг закінчити Станиславівську промислову школу і здобути фах "артиста-різьбяр". 1939-го частину своїх коштів преосвященний передав Богородчанській школі.

Владыка Іван Лятишевський завжди дбав про батька (мати владыки Анна померла 1908 р.). 1 серпня 1936-го на 91-му році життя відійшов у засвіти батько єпископа Юліан (Ілля).

30 травня 1937 р. в Станиславові відбулася коронація чудотворної ікони Матері Божої Ласкавої Станиславівської (оригінал ікони-покровительки 200 років зберігався у вірменському костюлі (нині Кафедральний собор Покрови Пресвятої Богородиці Івано-Франківської єпархії ПЦУ). Спочатку почали "трідіум" — службу в трьох католицьких обрядах, яка тривала три дні. Літургію у вірменському обряді відправив о. митрат Діонізій Каєтанович. Наступного дня Святу Літургію з асистентурою та хором пишню відправили в греко-католицькому обряді єпископ Іван Лятишевський та кир Миколай Чарнецький.

22 жовтня 1937-го на засіданні Головного віділу товариства "Скала" за участю єпископа Івана Лятишевського розробили та затвердили план видань серії "Бібліотека Товариства "Скала". Невдовзі його опублікували на шпальтах часопису "Нова Зоря".

Під час Другої світової війни єпископ-помічник Іоан (Іван) Лятишевський тримав на своїх плечах увесь тягар провду Ста-

ніславської єпархії, оскільки владыці Григорію Хомишину було вже понад сімдесят років. Війна й особливо післявоєнні роки більшовицької окупації Галичини принесли Церкві тяжкі випробування... У ніч з 11 на 12 квітня 1945-го (ордер на арешт №633 від 11 квітня 1945 р.) більшовики заарештували п'ятьох ієрархів УГКЦ: митрополита Йосифа Сліпого, єпископів Микиту Будку і Миколу Чарнецького — у Львові, єпископів Івана Лятишевського й Григорія Хомишина — у Станиславі.

Заарештували преосвященного Іоана Лятишевського за звинуваченням в антирадянській діяльності: створенні товариства "Скала", організації "Акція католицька", формуванні дивізії "СС-Галичина" і зберіганні націоналістичної літератури. При цьому спалили унікальну особисту бібліотеку владыки...

У постанові на арешт єпископу Івану, зокрема, інкримінували: "Підтримуючи зв'язок з Ватиканом, ЛЯТИШЕВСЬКИЙ у 1938 році був прийнятий особисто організатором так званого "хрестового походу" проти СРСР папою Пієм XI..." А ще він "Неодноразово брав участь у конгресах і конференціях католицьких єпископів, на яких обговорювалися практичні питання антирадянської роботи і заходи по проведенню унії з православною церквою Радянського Союзу".

Єпископ Лятишевський протягом слідства зазнав жорстоких знущань і зневаги, фізичних і моральних тортур. Проведено 28 допитів: перший — 24 квітня, останній — 5 вересня 1945 р. 29 травня — 3 червня 1946 р. в Києві засідав військовий трибунал (трьох суддів і два секретарі), який мав рішення щодо заарештованих у квітні 1945-го галицьких греко-католицьких владык. Слухання справи відбувалося переважно вночі, при зачинених дверях. І вирок: владыку Івана Лятишевського засуджено до 10 років.

Особливою нарадою при МВС СРСР 16.08.1946 р. єпископ Іван Лятишевський був засуджений на п'ять років позбавлення волі. Після півторарічного слідства й тюремного ув'язнення владыку у віці 67 років, хворого на ваду серця, вислали на каторжні роботи.

Спочатку єпископ-помічник Іван Лятишевський відбував покарання у Казахстані, в таборі Мерке. Тут 5 квітня 1950-го його повторно заарештували, хоч матеріалів для звинувачення було недостатньо. 25.11.1950 р. І. Лятишевського звинуватили в контрреволюційній націоналістичній діяльності та пропаганді католицьких

ідей і заслали на п'ять років у Чулак-Тау Джамбульської обл. (Казахстан) під нагляд органів МДБ.

По деякій часі владыка Іван Лятишевський зустрів засланих зі Львова Євгенію Шухевич (мама головнокомандувача УПА Романа Шухевича) та її дочку Наталію, яка там працювала медсестрою. Вона допомогла преосвященному влаштуватися на роботу. Єпископ розносив ліки хворим на малярію, жив у землянці. Скромними словами, але досить детально він описав нелюдські умови життя в листуванні з родиною, зокрема з братовою Тересою, дружиною Михайла Лятишевського з Богородчанах.

Листи єпископа Івана Лятишевського сповнені терпіння, туги за Батьківщиною і надією: "Я часто думаю про Вас і молю Бога, щоби опікувався Вами... Я буду молити Дитя Ісуса, щоби огорнув Вас Своєю опікою і наділів всіми потрібними Вам ласками. Це моє желання для Вас. Я прагну дуже ще бути у Вас і хоча й умерти між своїми. Нехай Ваші внуки моляться про це до Пречистої Діви Марії. Я дуже, о дуже хотів би Вас всіх ще побачити, потішитися Вами, помолитися за гробі родичів, а описі між Вами умерти..."

Наприкінці вересня 1954 року владыка Іван Лятишевський одержав дозвіл повернутися в Україну. Та лише 3 червня 1955-го преосвященного звільнили з ув'язнення. Повернувшись в Україну, єпископ Іоан замешкав у своїй дальшій рідні — у сім'ї тоді вже покійного о. Івана Лятишевського — в м. Станиславі (нині Івано-Франківськ) на вул. Маяковського, 24 (тепер Тарнавського), бо ближча родина в Богородчанах, у часи радянської ідеології, відмовилася від нього, бо боялися...

У Станиславі владыка Іоан нелегально виконував свої душпастирські обов'язки — єпископа підпільної УГКЦ. Щодня у своїй кімнаті відправляв Святу Літургію, сповідав людей, хрестив і вінчав. Незадовго до смерті вла-

дика таємно висвятив о. Івана Слезюка на єпископа Станиславівської єпархії і свого наступника, щоб таким чином забезпечити подальше існування Греко-Католицької Церкви.

У спогадах про преосвященного Іоана Лятишевського Олена Кобельська, дочка о. Івана Лятишевського (сина Томи), писала: "У червні 1955 р. привезла стрийка Наталка Шухевич до мене у Станіслав, на вулицю Маяковського, 24, де я з мамою по смерті батька винаймали дві кімнати, 76-літнього старця з хворобою спазмі судин головного мозку. При такому приступі, а мав їх у мене два, де би не був, там падав непритомний, зі судорогами, і який в пору не дати поміч, міг померти..."

Господь дав йому ще стільки сил, що 20 жовтня 1957-го владыка відсвяткував свій Золотий Ювілей священства. Від нового арешту врятувала єпископа тільки смерть — архіпастир-страждальник відійшов у вічність 27 листопада 1957 р. після важкої хвороби серця і судин, набутої за майже десять років тортур, виснажливої праці та нелюдських умов утримання в тюрмах Казахстану.

У спогадах про преосвященного Івана Лятишевського О. Кобельська писала: "...Коли покійний лежав на катафалці, хата була обставлена тайняками, які фіксували, хто до неї приходив. Жінки, які були затулені хустками (1 грудня був сильний мороз), говорили, що їм заглядали в обличчя якісь мужчини... Дальше стояла проблема, щоби єпископа не ховали православні священники з Катедри. Хотіли, щоби я пішла відмовляти їх. Я відмовилася від цього, бо чому всюди мала себе наражати, коли була і ближча родина стрийка. Згодом сказала, що піду разом із сестрою покійного й сестринкою, але вони відмовилися, бо боялися... Попереднього дня в хаті при закритих дверях був відправлений похорон о. Йосипом Гірняком (духівник станиславівського греко-католицького єпископа Григорія Хомишина в підпіллі). Біля 12 години ночі приїхав мій швагер (чоловік сестри) о. Іван Филипцев із Самбора, якого кагебисти привезли ховати мого стрийка. Другого дня рано так само привезли мого вуйка, пароха с. Пнів о. Михайла Сов'яковського (був парохом у с. Перерісль. — В. Р.), і тоді вже ніхто нічого мені не говорив. Приїшов парох Катедри о. Михайло Чернега, ще кілька знайомих священників — і так відбувся похорон. Зійшлося досить багато людей, хоч 1 грудня був сильний мороз і завірюха. Були визначені малі вулиці, якими мав їхати похорон під наглядом КДБ..."

Помираючи, преосвященний Іоан (Іван) Лятишевський заповів поховати його в родинному гробівці в Богородчанах, однак у той час зробити цього не дозволила влада. Похоронили владыку на Івано-Франківському міському цвинтарі, що на вул. Київській. Таким тернистим виявився земний шлях владыки-страстолюбця Івана Лятишевського.

10 листопада 1995 р. І. Лятишевського реабілітували посмертно. Від 2001 року триває беатифікаційний процес прилучення єпископа Іоана до лику блаженних. 2014-го останки єпископа Івана Лятишевського були перенесені до Архікатедрального Митрополічного Собору Воскресіння Христового...

Мистецька світлиця звітує

До 20-річчя “Сумського земляцтва у місті Києві”, яке відзначають у жовтні 2019-го, готувалися і художники “Мистецької світлиці”. Сумщина — вишнева гілка України, не тільки окраса північного регіону України, а й прикордонна земля мужніх козацьких нащадків, для яких честь, вірність, відданість державі є пріоритетами життя. Ці гуманні риси заклали наші пращури, і з роками вони лише набули ще більшої цінності та вагомості. Мабуть, тому земляки самовіддано працюють на громадських засадах, наповнюючи кожний проєкт любов’ю та вдячністю рідному краю.

Валентина ЄФРЕМОВА,
голова секції “Мистецька світлиця”
Фото автора

Але є ще знакові риси, які відрізняють Сумщину від інших областей України. Це творчий потенціал краю, де народилися такі світочі української культури та мистецтва, як художник Антон Лосенко, ком-

жений діяч мистецтв України Михайло Шевченко; Путивль — Галина Болякова, Шостку — Тамара Ковалева, Тетяна Мельничук, Тамара Цун; Ямпіль — Людмила Ключ; Велику Писарівку — заслужений художник України Микола Нечвоглод; Ромни — Ірина Бариш-Тищенко, заслужений працівник України Валентина Єфремова, арт-критик Едуард Димшиць, заслужені архітектори України Олександр Димшиць та Віталій Юдін (немає вже серед нас архітектора Євгена Осадчого (1946—2011)).

Наше земляцтво працює у таких вагомих напрямках, як популяризація творчості сучасних художників, підтримка сумських митців у Києві, збереження історичної пам’яті для нащадків, поповнення музеїв новими художніми творами. Серед творчих проєктів слід назвати авторський Всеукраїнський Ленд-арт симпозиум “Могриця” Г. Гидори. Нефігуративний живопис по левкасу В. Шкарупи прославив Україну у світі. Стародавній історії українського народу присвятив творчість Г. Ягодкін. Засновник майстерні та іконопису НАОМА М. Стороженко вписав окрему самобутню сторінку у мистецтво України. На педагогічній ниві працюють О. Басанець, Т. Мельничук, С. Ярешко, В. Левченко, Г. Носенко, Т. Ягодкіна,

О. Набока. Прославляє Україну та рідну Сумщину за кордоном художник О. Масик.

Для проведення щорічного конкурсу живопису ми шукали знакову постать у

Відкриття погруддя П.Калнишевському. Київ, 2019 р.

мистецтві, нею став археолог, художник, мистецтвознавець, педагог, патріот українського народу Микола Омелянович Макаренко (1877—1938). Саме він не пошкодував життя заради збереження духовної спадщини України, саме він привернув увагу до непересічного значення козацької доби для духовного розвитку українського народу і назвав цей час “золотим століттям культурного розвитку України”. За ці роки відбулося понад 20 виставок, на яких відзначили переможців, вручили дипломи та коштовні подарунки, а про Макаренка дізналися в столиці України й по всій Сумщині. Ми вдячні духовенству Михайлівського Золотоверхого монастиря, у брамі якого встановлено погруддя незаслужено забутого державою патріота, рятівника собору ще 1997 року.

Генрі Ягодкін

для поповнення музеїв у міста, де народилися наші художники.

Особливою гордістю діяльності земляцтва стали тематичні пленери, які вдалося зробити завдяки підтримці керманців товариства А. Коваленка, В. Стельмаха, І. Рішняка. Так, про творчість наших художників дізналися не тільки по всій Україні, а й за кордоном. Достатньо назвати такі потужні проєкти, як “Сумщина, любов моя!”, “Історія і сучасність”, “Міст дружби”, “Шляхами Т. Шевченка та І. Кавалерідзе”, “Храми України”, “Чумацький та Шовковий шляхи зійшлися в Києві”. Нам вдалося поєднати художників з різних держав — Грузії, Молдови, Росії, Кореї, Китаю, США. Художники “Мистецької світлиці” стали учасниками створення Музею Т. Шевченка у Пекіні. Художник О. Масик достойно прославляє Україну і рідну Сумщину у Нью-Йорку, де зараз проживає.

Участь у наукових конференціях посилює інтерес науковців столиці до таких постатей, як П. Калнишевський, М. Макаренко, І. Кавалерідзе. Друковані статті, а їх понад 300, наукові збірники, каталоги, науково-дослідницький збірник “Художньо-мистецька спадщина Сумщини”, в який увійшло понад 500 біографій творчих людей Сумської області, стали окремою ланкою діяльності нашого товариства. Здійснюємо й партнерську діяльність з державними та громадськими організаціями Києва та Сумської області. Насамперед це Національна спілка художників України, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Музей-майстерня І. Кавалерідзе, Український фонд культури, Музей української діаспори, Дирекція виставок НСХУ, Музей-архів літератури та мистецтва, Михайлівський Золотоверхий монастир, Православна духовна академія, Національна бібліотека ім. Ярослава Мудрого, бібліотека ім. Івана Франка, “Федерація жінок за мир у всьому світі”.

“Разом ми намагаємося зберегти історію нашого народу, мистецькі традиції, національну свідомість, прищепити риси самовідданого служіння своїй державі нащадкам”, — зазначив голова земляцтва, заслужений економіст України Іван Рішняк. Наші проєкти спрямовано на єднання людей навколо прекрасного, щоб молоде покоління мало підґрунтя для подальшого розвитку свого світогляду та сприяло розвитку високого рівня культури в Україні.

До 100-ї річниці пам’ятника Т. Шевченку

позитори Бортнянський та Березовський, поет і громадянин Олександр Олесь, автор “Української абетки” Георгій Нарбут, скульптор та режисер Іван Кавалерідзе, засновники Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури брати Василь та Федір Кричевські, самобутні митці Давид Бурлюк, Григорій Гавриленко, народний художник України Михайло Лисенко, унікальний колорист Віктор Зарецький... Творче життя триває в іменах наших сучасників, серед яких понад 30 художників, які народилися на Сумщині, але мешкають у столиці. Нещодавно ми зібралися, щоб обговорити напрями діяльності нашої громадської організації і почали діяти, а вже поступово сформувався гурт художників, які поєдналися у секцію “Мистецька світлиця”.

Ми пишаємося тим, що зуміли поєднати усі райони Сумської області в Києві. Місто Суми представляють Валерій Шкарупа, Ганна Гидора, Яна Жорно, Юлія Волощук; Конотоп — Олександр Масик, Сергій Ярешко, Олег Набока (відійшли у вічність заслужений діяч мистецтв, кандидат мистецтвознавства Ніна Велігоцька (1935—2015), народний художник України, лауреат національної премії ім. Т. Шевченка Микола Стороженко (1928—2015); Тростянець — заслужений художник України Генрі Ягодкін; Лебедін — заслужений діяч мистецтв України Олександр Басанець; Білопілья — народний художник України Михайло Надеждин, мистецтвознавець, заслужений працівник культури України Людмила Білоус; Глухів — заслужений художник України Володимир Єрмаков, академік Юрій Шемшученко, унікальний графік Георгій Сергєєв (уже немає Олександра Поліщука (1951—2015) та Юрія Мануйловича 1929—2011); Кролевець — Сергій Кривенко, заслужений художник України Віктор Левченко, заслу-

Пам’яті Ніни Велігоцької

Виставка “Сумщина — вишнева гілка України” в Ромнах

Тарас Шевченко про «ковану дорогу», «залізний шлях» і «чугунку»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

"Три укази накаркала на одну дорогу..."

Тарас Григорович залишив особливий, поетичний знак того, що сам цікавився будівництвом залізничної з Петербурга до Москви, розпочатим навесні 1843 р. Нагадаю, як у ключовій антимосковській поезії "Великий льох" чубляться між собою українська (1-ша) та російська (3-тя) ворони — символи національних демонічно-чорних сил — з приводу того, хто більше зла завдав своєму народу, зокрема під час того будівництва.

1

Ну, а в твоїй Московщині
Є чим поживиться?
Чи чортма й тепер нічого?

3

Э... сестрица, много:
Три указа накаркала
На одну дорогу...

1

На яку це? На ковану?
Ну, вже наробила...

3

Да шесть тысяч в одной версте
Душ передушила...

1

Та не брешы, бо тільки п'ять.
Та й то з фоном Корфам.
Ще й чваниться, показує
На чужу роботу!

Шевченкознавцям ще треба буде встановити, якими саме джерелами користувався поет (назвати конкретну російську газету чи тодішній журнал), але нам достатньо, що Тарас Григорович не тільки першим використав інформацію про непомірну ціну — значні людські жертви! — велетенського на той час будівництва, а й справедливо надав їй антикріпосницького, антицаристського характеру.

Справді, Микола І лише впродовж півроку підписав два височайші Укази — 1 лютого 1842 р. повелів розпочати будівництво (проекування) залізничної між Петербургом і Москвою під началом особливого міжвідомчого комітету, а 1 серпня передав керівництво цією роботою Головному управлінню шляхів сполучення. У 1843 р. було видано Указ про безпосереднє будівництво дороги. Шевченку боліло те, що на будівництві дороги каторжно працювали кріпосні селяни. Більше того, він убивчо називав прізвище винного у смерті селян іменитого підрядника — "фон Корф".

Радянські дослідники писали, що "не було, мабуть, у Росії більш зажерливих, жорстоких і підступних людей, ніж підрядники", серед яких особливо виділявся навіть заставрований поетом барон Ю. Ф. Корф зі старовинного знатного роду. І ще вчені наголошували, що "ніякої відповідальності за селян-будівельників підрядник не ніс". Принаймні керівництву дороги дарма скаржилися на неодноразові "шахрайства барона Корфа", котрий обдурював робочих, відмовлявся забезпечувати лікування хворих. У сучасній праці також наголошено, що значна частина з понад 6 тис. осіб у підрядника Ю. Ф. Корфа "знаходяться у вкрай тяжкому становищі". Навіть московський генерал-губернатор А. А. Закревський визнавав, що "всі пункти контрактів, захищаючи користь підрядників, майже ні в чому не забезпечують робочих"¹. Урешті-решт, контракт із Корфом таки розірвали.

Продовжуємо проєкт "Подобиці Шевченкового життя", вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного "Листа Т. Гр. Шевченка до редактора "Народного читання" (лютий 1860 р.):

"Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці".

У статті Володимир Мельниченко розкриває маловідомі факти користування Шевченком новим для його часу транспортом — залізницею, та розповідає про поетове ставлення до промислово-технічного прогресу. Автор висловлює також цікаві пропозиції щодо перекладу окремих слів із російськомовного Щоденника Шевченка.

Відомо, що нещасних людей, які померли на будівництві залізничній, закопували часто вздовж дороги. Втім, в офіційному виданні з історії будівництва залізничної туманно стверджувалося: "Однако смертність была относительно не так значительна, и число жертв не превосходило числа их при других больших земляных работах"². Насправді серед 60 тис. робочих-рабів лютували тиф, цинга, дизентерія і навіть холера, й уже давно визнано, що "на будівництві в 1845—1846 рр. загинуло кілька тисяч безвісних будівельників першої російської магістральної залізничної"³.

Але ще Шевченко та його сучасники знали цю інформацію! Втім, ніхто, крім поета, не посмів її оприлюднити.

Це вже потім М. О. Некрасов виплеснув гірку правду в поемі "Железная дорога", навішів кількість загиблих — "тысяч пять мужиков":

Прямо дороженька: насыти узкие,
Столбики, рельсы, мосты.
А по бокам-то все косточки русские...

Але ж то було майже через двадцять років після "Великого льоху" і через три роки після смерті Тараса Шевченка.

"А з Москви... через 22 години і в Пітер"

Уперше думка про повернення з заслання в Петербург через Москву саме поїздом висловлена в Шевченковому Щоденнику 13 червня 1857 р., тобто на другий день після його початку. Певно, що засланий обдумував цей варіант із того часу, коли з'явилася реальна надія на звільнення. Того дня він занотував, що найперше треба добратися до Нижнього Новгороду, а потім...

"Потім у Москву, а з Москви, помолитись Богу за Фултонову душу, через 22 години і в Пітер. Чи не правда, яскрава фантазія?"

Втім, якраз вона — смілива Шевченкова "фантазія", й окреслила подальшу справжню дорогу поета із заслання. Та про все по чину.

Поетова згадка про американця Р. Фултона (1765—1815) — винахідника пароплава — була помилковою. Певно, Шевченко мав на увазі винахідника паровоза Дж. Стефенсона (1781—1848). Втім, очевидно, Р. Фултон, котрий згадується в Щоденнику двічі, розглядався Шевченком як уособлення практичного застосування сили пари не лише на воді, а й на рейках. По дорозі з Астрахані в Нижній Новгород на пароплаві Шевченко висловив 27 серпня своє бачення технічного прогресу:

"...Пароплав у нічному погребальному покої здається якимось величезним, глухо ревучим чудовиськом з розкритою величезною пащею, готовою проковтнути поміщиків-квізиторів. Великий Фултон! І великий Ватт! Ваше молоде, не по днях, а по годинах зростаюче дитя незабаром пожере батюги, престולי і корони, а дипломатами і поміщиками тільки закусть, побалується, як школяр льодяником. Те, що почали у Франції енциклопедисти⁵, те довершить на всій нашій планеті ваше колосальне геніальне дитя. Моє пророцтво безсумнівне".

Лише у примітках до видання "Дневника" (1931) читаємо: "Очень ценны эти

строки Шевченка для характеристики его социально-политических взглядов..." Це краще, ніж узагалі замовчувати рідкісний Шевченків запис про власне пророцтво, що таки збулося. Поет передбачив історичний розвиток промислового капіталізму, зокрема в Росії, врахував величезну роль економічних чинників у всепланетному прогресі.

До речі, ще в повісті "Наймичка" (1852—1853) поет закликав до прогресивних винаходів і в сільському господарстві: "О агрономы-филантропы! Выдумайте вы вместо серпа какую-нибудь другую машину. Вы этим окажете величайшую услугу обреченному на тяжкий труд человечеству".

"Я поїхав до залізної дороги..."

Про свій від'їзд із Москви Шевченко записав 26 березня 1858 р.:

"О 9-й годині ранку розстався я з Михайлом Семеновичем Щепкіним і з його сімейством. Він від'їхав до Ярославля, а я, забравши свою мізерію, поїхав до залізної дороги..."

Починаючи з О. Я. Кониського, в російськомовному тексті Щоденника "же-

Миколаївський вокзал у Москві. Середина XIX століття

лезная дорога" перекладається як "залізниця" й формально це правильно. Проте в "Словнику мови Шевченка" таке слово взагалі відсутнє. Тоді як у листі до П. О. Куліша від 4—5 грудня 1857 р., запрошуючи його до Нижнього Новгороду, Шевченко писав: "Я жду тебе, а ти стань мені за рідного брата: поїлуй свою любу жіночку за мене і за себе, та й гайда на залізній шлях". Отже, саме це, за Шевченком, — український відповідник. А ще — "чугунка". В березні 1858 р. написав М. М. Лазаревському з Москви: "...Сідай на чугунку та до мене, та вкупі і вернемося в Пітер". Таким чином, здійснюючи сучасний переклад Шевченкового Щоденника, ми повинні максимально врахувати його мову, а у випадку використання лексем, які він не вживав, обов'язково відзначати це у примітках.

Судячи з усього, від'їзд Шевченка з Москви прискорило ще й те, що М. С. Щепкін їхав із театром на гастролі до Ярославля. Навіть уранці 26 березня Тарас Григорович, мабуть, підлаштувався під його відбуття з дому, бо ж виїхав за п'ять годин до потягу. Втім, згідно з правилами, на вокзал потрібно було приїхати не пізніше, як за годину до відправлення. До того ж, пасажир на вокзалі мав обов'язково пред'явити

свій паспорт поліцейському чиновникові. Для вчорашнього заслання Шевченка це була нешвидка і неприємна процедура. Тільки після відмітки поліціанта він міг узяти квитка, який був тоді величезного розміру з позначенням усіх попутних станцій, а всього їх було 34. Речі треба було здати в багаж за півгодини до відходу поїзда. Серед речей ("мізерія"), судячи з усього, були і книги, які Шевченко вислав із Нижнього Новгороду М. С. Щепкіну, тобто й праця О. М. Бодяньського "О времени происхождения славянских письмен", подарована ним поетові. Нагадаю, що 23 лютого 1858 р. Тарас Григорович писав артистові: "Посилаю тобі квитанцію із Контори транспортов, через котору я посилаю ящик з моїми книгами. Прийми його та нехай у тебе полежить де-небудь до якогось часу". Принаймні відомо, що деякі книжки, одержані Шевченком на заслання, в Нижньому Новгороді та подаровані йому в Москві, були в нього і в Петербурзі й зберігалися до самої поетової смерті. Хоч би як там було, М. О. Максимович, з яким Шевченко домовився зустрітися у Щепкіних о 9 годині ранку, прибув приблизно в цей час, але поета вже не застав. Та М. К. Чалий помилявся, коли писав, що М. О. Максимович прийїхав, "шойно рушив поїзд". Насправді в той час Шевченко ще перебував на вокзалі в Москві.

Тарас Григорович уперше користувався залізницею, будівництво якої розпочалося у 1843 р., тобто ще до першого приїзду поета в Москву, і завершилося в 1851 р. Першим серйозним підтвердженням закінчення будівництва стало перевезення 14—16 серпня з Петербурга в Москву на "чугунці" кількох батальйонів військовослужбовців. Тільки після вдалого випробування поїздів з солдатами по новій дорозі проїхався Микола І. Як повідомлялося, "імператорський поїзд відправився із С.-Петербургу 19-го серпня о 4-й годині ранку і прибув у Москву того ж числа об 11-й годині вечора".

Цар на власні очі переконався, що вздовж усієї залізничної довжиною понад 650 кілометрів на однаковій відстані один від одного було побудовано сім кам'яних лінійних вокзалів: Любань, Мала Вішеря, Окуловка, Кологоє, Твер, Спірово і Клин. Кажуть, що подібних їм за досконалістю та красою не було тоді в усьому світі. Крім того, на всіх великих станціях було споруджено кам'яні локомотивні депо з великим скляним куполом зверху, подібні до сучасних будівель цирку.

Залізниця з "громоносним локомотивом" (Шевченко) була тоді небувалим явищем, і перші поїзди зустрічали й проводжали натовпи людей. По Росії розійшовся вірш:

Там чугунная дорога,
Небывалая краса,
Это просто чудеса
В два пути чугунны шины,
По путям летят машины,
Не на тройках, на парах,
Посмотреть, так прямо страх.

Але невдовзі мандрівка залізницею стала звичною. Загальне число службовців та нижчих чинів, які її обслуговували, досягло 4,5 тис. осіб, зокрема півтори сотні інженерів. Як свідчить "Памятная книжка Главного общества российских железных дорог на 1859 год", на той час, коли Шевченко вперше користувався залізницею, там працювало понад 50 паротягів для перевезення пасажирів і багажу та більше 30 вантажних. Залізниця перевозила тоді більше 1 млн пасажирів за рік і користувалася великою популярністю. Поїздка в Москву або в Петербург залізницею, на-

віть з урахуванням певних незручностей, була незрівнянно комфортнішою та приємнішою, ніж подорож у кареті, диліжансі чи в пірнаючому з ями в яму візку, прикритому рожею.

“Закупорений у вагоні, залишив я Москву”

Навіть після проходження всіх залізничних формальностей часу залишалось досить, і Тарас Григорович неспішно прогулювався вздовж потягу, з цікавістю розглядаючи його. Спереду пишався великий паровоз: труба в нього була довгою і тонкою з невеликим потовщенням унизу, як хомут, а колеса — величезні — в ріст високої людини, вони досягали середини локомотивного котла. Колеса такого розміру розвивали велику швидкість: що більше коло, то більшу відстань проходить паровоз при одному оберті колеса. В глухому куті стояв товарний паровоз, у нього зовсім інші — маленькі колеса, які можуть тягнути важкий потяг, більше 20-ти вагонів, але швидкість його більш як удвічі нижча⁶.

Машиністи, які стояли біля локомотива, були вдягнуті в особливу напіввійськову форму: мундир з блискучими мідними гудзиками, круглим мідним нагрудним знаком з написом “машиніст” і чорною лакованою каскою з гербом і мідним ободком на дашку. На касці красувався султан з пір’я півня, яке в дорозі розвіювалось на різні боки.

Всі пасажирські вагони були однакового сірого кольору⁷ і вразили Тараса Григоровича своєю довжиною. Він навіть відміряв її кроками — виходило близько 24 аршинів. І справді, як кажуть, “дом на колесах”. У вагоні I класу поміщалось 28 пасажирів, які могли лежати на м’яких диванах, а в вагоні II класу — 52 м’яких глибоких крісла. У вагонах III класу пасажирі послуговувалися дерев’яними лавками на 90 чоловік. Усі вагони були виготовлені повністю з дерева, кажуть, що на весь вагон витрачали не більше трьох-п’яти кілограмів цвяхів і гвинтів.

Невідомо, в якому вагоні їхав із Москви Шевченко, та можна передбачити, що це був вагон II класу. Навряд чи він захотів би їхати з дуже багатими людьми, котрі платили за поїздку близько 20 рублів, а ось у вагоні II класу — з середніми чиновниками, офіцерами, купцями — за 13 рублів — цілком можливо. Хоча, зрештою, Тарас Григорович міг узяти квитка і за 7 рублів у вагоні III класу, призначеного для “простого люду”.

Цікаво, що саме Шевченко мав на увазі, коли записав у Щоденнику: “закупорений у вагоні, залишив я... Москву”. Те, що в III класі було все-таки тіснувато чи будь-який вагон йому нагадував гарбуза з насінням або банку з огірками? Можливо, поет вважав, як Б. М. Чичерін, котрий писав: “І природа, і повітря — все втрачає свою принадність, коли сидиш у запертому вагоні...”

Шевченко, який в “Путешествии с удовольствием и не без морали” описав чимало мальовничих історій, що трапилися під час подорожі на конях, зокрема, у бричці, в колясці та “на тройке добрых почтовых лошадей”, не залишив ні найменшого штриха до своєї першої подорожі в потязі. Певно, з особливими проблемами він не зіткнувся. Погода була нехолодною, бо в іншому разі переїзд у неопалюваному вагоні запам’ятався би напевно. Спочатку у вагонах I та II класів пробували ставити кахельні печі, як у будинках, але вони від трясіння руйнувалися, димили і навіть розламувалися. Тому їх замінили грілками: під ноги пасажирів ставили широкі плескаті залізні ящики, в середині яких лежали гарячі цеглини. Їх розпікали на станціях, а потім, знову ж на станціях, цеглини, які охололи, забирали з ящиками і приносили нові. Пасажирам III класу ніякі грілки не передбачалися, і люди зігрівались, щільно притулившись один до одного, чи тупцюючи ногами, або, якщо вистачало місця, розмахуючи руками.

Убиралень та умивальників на той час у вагонах ще не влаштували, щоб не забруднювати шлях, вони з’явилися тільки в 1870-х рр. Освітлювалися вагони всіх класів сальними свічками. В I та II класах

їх ставили декілька штук у зручних і красивих ліхтарях, а в III класі посеред вагону стирчав один недогарок, бувало без будь-якого ліхтаря. Спроби заміни свічкового освітлення гнітом, який опускали в олію або скипидар, не увінчалися успіхом, оскільки суттєво не давали більше світла та часто-густо призводили до пожеж. (Освітлення газом у вагонах з’явилося тільки в 1877 р., а електричне — в 1911 р).

Шевченко провів у поїзді 30 годин, і це повністю відповідало тодішньому графіку руху. Як свідчила газета “Санктпетербургские новости”, потяг від’їздив з Москви о 14 год., а в Петербург прибував наступного дня о 20 год. Тобто, саме так, як зафіксував у щоденнику Шевченко. Слід додати, що між обома російськими столицями кожен день курсував ще й окреміший поштовий потяг, котрий виїздив з Москви о 12 годині дня і прибував до Петербурга о 8 годині ранку, тобто був у дорозі 20 годин, оскільки не зупинявся як пасажирський потяг.

“Громоносний локомотив свиснул і зупинився в Петербурзі”

Так записав Тарас Григорович у Щоденнику 27 березня 1858 р. У Словниках української і російської мови немає слова “громоносний”. О. Я. Кониський переклав, як “голосний л’окомотив”, а в сучасному перекладі Щоденника вжито слово “громовий” та словник пропонує ще — “громоподібний”. Але насправді не варто редагувати Шевченка з його точним словотвором — “громоносний”. Від слів “трім”⁸ і “носити”⁹. Хай його слово живе!

Хоча Миколаївський вокзал у Петербурзі побудовано, коли Шевченко перебував на засланні¹⁰, він дуже швидко зорієнтувався і через годину “був уже в квартирі... найщирішого друга М. М. Лазаревського”, який мешкав на Набережній Мойки, 88 (нині — 93). Справді, ще 2 липня 1857 р. Тарас Григорович записав у Щоденнику: “Пошли, Господи, всім людям таку дружбу і такого друга, як Лазаревський”¹¹.

У поетовому Щоденнику є запис від 7 квітня 1858 р. про те, що він “записав на залізну дорогу”. Йшлося про Царськосельську залізницю — першу в Росії, що була прокладена у 1837 р. між Петербургом і Царським Селом та Павловськом. Шевченко користувався поїздом Петербург-Москва і Москва-Петербург, коли в 1859 р. двічі побував в Україні. Востаннє Шевченко виїхав із Москви залізницею до Петербурга 6 вересня 1859 р. У квітні 1861 р. з Петербурга в Москву залізницею було доставлено прах поета...

“Отепер їдь, батьку Тарасе...”

Двадцять шостого квітня 1861 р. домовину з прахом поета відкопали, і попереду її чекав довгий шлях, по завершенні якого в Каневі Михайло Максимович написав:

*Із могили домовина
На світ піднялася
Через Москву, через Київ,
Суди донеслася.*

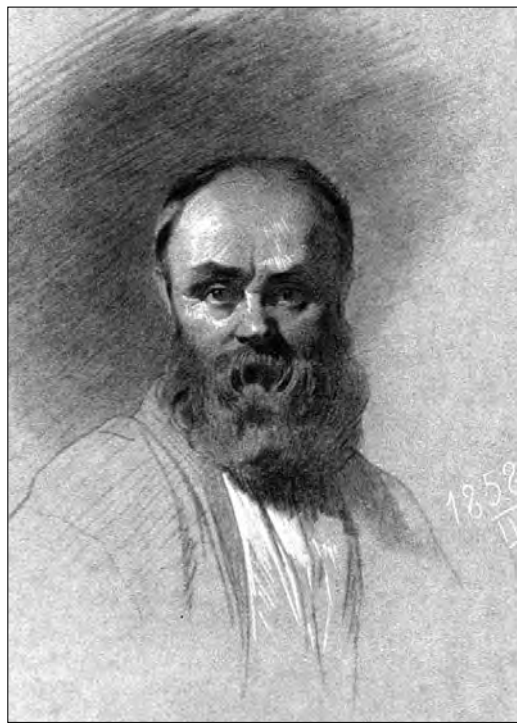
А поки що Шевченкову труну поставили на дорозі ресорні дроги, і жалобна громада оточила її. Часопис “Основа” в червні 1861 р. розповідав про що мить так:

“Черный гроб уже возвышался на zapряженных дорогах. Какое тяжелое впечатление! Какие печальные, серьезные у всех лица! Все были поглощены минутой, всех пронзала мысль о вечной разлуке с дорогим поэтом и человеком... Когда все, та-

ким образом, находились под гнетом сосредоточенной печали, вдруг заговорил П. А. Кулиш”.

Отож послухаймо Пантелеймона Олександровича:

“Шо ж се ти, батьку Тарасе, від’їжджаєш на Україну без червоної китайки, заслуги козацької?... Ні, батьку Тарасе, не годиться тобі так від’їжджати на Україну! Ще, дякувати Богові святому, не попередились козацькі діти, козацькі душі, є кому тебе на дорогу китайкою червоною вкрити... Розкиньте ж, небожата, червоний цвіт славетний по чорній, сумній домовині Тарасовій. Нехай наш батько

Т. Шевченко. Автопортрет. 1858 р.

з’явиться на Україні лицарем ширим, що жив і вмер, дбаючи про добро, про честь і волю нашу... Отепер їдь, батьку Тарасе... Нехай земляки бачать, що... ми тут в столиці своєї святої старосвітщини не занедбали, що ми свого великого поета по-своєму шануємо”.

Скорботна процесія поволі рушила зі Смоленського кладовища до Миколаївського двірця через Васильєвський острів, Адміралтейську площу, а потім Невським проспектом. Нарешті досталися до вокзалу. Тут востаннє “тихо стовпились друзі навколо труни, тихо й бережно підняли її на плечі, поставили в вагон, — зібрали в далеку путь”.

У своїх спогадах О. С. Афанасьєв-Чужбинський підсумував: “Друзі покійного зібрали гроші¹², виклопотали дозвіл і повезли прах Тараса туди, де

*Могили
Чорніть, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять”.*

Починалася Шевченкова дорога в безсмертя...

Двадцять сьомого квітня 1861 р. труна в супроводі Г. М. Честахівського і О. М. Лазаревського прибула залізницею до Москви на Миколаївський вокзал¹³. Г. М. Честахівський згадував: “Учора увечері в 6-ть часів підняли ми з станції нашого дужого батька Тараса і повезли: по Цвітному, Страстному, Нікітському і Тверському бульварах і поставили його в маленькій церкві Св. Тихона на Арбатській площі... Як везли Кобзаря, то люду приставало все більше, все більше й більше”.

Вся дорога від Миколаївського вокзалу до Арбатської площі, пройдена людьми пішки, дорівнювала близько 6 кілометрів, тож домовина з прахом Шевченка була доставлена в храм Тихона Амафунтського¹⁴, найімовірніше, після 8-ї години вечора. Наступного дня, після панахиди, від цього храму Кобзарєва домовина відправилася в Україну на кінних дорогах...

¹ Чукарев А. Г. Генерал железных дорог империи. — М., 2014. С. 104, 106—107.

² Постройка и эксплуатация Николаевской железной дороги (1842—1851—1901 гг.). Краткий исторический очерк. Составлен управлением дороги. — С-Петербург: Типография Ю. Н. Эрлих, 1901. С. 17.

³ Августынок А., Гвоздев М. Первая магистраль. — Л.: Ленинградское газетно-журнальное и книжное издательство, 1951. С. 54.

⁴ Ватт Джеймс (1736—1819) — шотландський винахідник, удосконалив парову машину (1774—1784), що відіграла велику роль у розвитку промислового виробництва. У виданні “Дневника” в Києві у 1963 р. відзначалося: “Шевченко не знав, що російський винахідник Іван Іванович Ползунов (1730—1766) випередив своїм винаходом Ватта у 1762 р.”

⁵ Йшлося про французьких просвітителів — Д. Дідро, Ж.-Л. д’Аламбера, Вольтера, П. Гольбаха, К. Гельвеція та ін., які у другій половині XVIII століття об’єдналися навколо видання “Енциклопедія, або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел” (35 томів, 1751—1780). Енциклопедисти були ідеологічними попередниками Великої французької революції 1789 р. Нагадаю, які книги заповів у Шевченковій повісті “Близнець” (1858) протоієрей Григорій Гречка своєму юному наступнику Федору Сокири: “...Незабвенный благодетель отказал ему часть своей библиотеки, состоящей из дорогих изданий древних классиков, еврейскую Библию, французскую энциклопедию и рукописный экземпляр летописи Конисского...”

⁶ Пасажирський потяг рухався з середньою швидкістю понад 37 верст за годину, а вантажний — 15 верст.

⁷ Фарбування вагонів у різні кольори запровадили лише в 1879 р. Вагони I класу були синіми; II класу — помаранчеві; III класу і вантажні — зелені, поштові — коричневі. Своєю строкатістю поїзд нагадував яскраву афішу.

⁸ У поемі “Гайдамаки”: “Грім гогоче, а блискавка / Хмару роздирає”.

⁹ Це слово Шевченко неодноразово вживає щодо швидкого пересування, захоплюючи силою свого руху, течією води. Скажімо, в листі до А. І. Лизогуба 8 листопада 1849 р. із Оренбурга писав: “...Усе порозказую, як мене носило по тому морю”. Або в “Плачі Ярославни”: “Широкий Дніпре, не малий!.. Носив еси на байдаках...”

¹⁰ Миколаївський вокзал у Петербурзі, побудований у 1844—1851 рр. за єдиним проектом К. А. Тона з однойменним вокзалом у Москві, і є його “близнюком”.

¹¹ Докладно див.: Мельниченко В. Тарас Шевченко в Москві. К.: Либідь, 2009. — 740 с.

¹² Шевченкові друзі зібрали на похорон поета та перевезення його праху в Україну більше тисячі карбованців, що становило на той час досить значну суму. Скажімо, поїзд у потягу з Петербурга до Москви Г. М. Честахівського і О. М. Лазаревського, які супроводжували труну з поетовим прахом, коштував усього 13 карбованців, а її перевезення в поїзді — 55 карбованців.

¹³ Тепер — Ленінградський вокзал на Комсомольській площі (неофіційна назва — Площа трьох вокзалів). Його головний фасад зберігся з Шевченкових часів.

¹⁴ Про церкву, відому з 1620 р. і знесену 1933 р., в архіві знайшов документи, що у 1861 р. вона була “зданием каменная, с таковою же колокольнею, крепка”, престолів у храмі було три: “Во имя святого и Чудотворца, Тихона Амафунтского, в приделах: во имя Божией матери, именуемой Утоли мои печали и во имя святителя Николая” (Центральний історичний архів Москви, ф. 203, оп. 744, спр. 2396, арк. 181—190; ф. 454, оп. 3, спр. 62, арк. 201—205). Церкву вибирав О. М. Бодянянський, який, очевидно, враховував престижність Арбату, його близькість до Кремля та те, що від храму легко було виїхати на шлях в Україну. Не могу не висловити також припущення, що професор, історик О. М. Бодянянський брав до уваги й те, що біля храму Тихона Амафунтського стояли в 1618 р. на Покрову козаки гетьмана Петра Сагайдачного перед штурмом Кремля.

Поїзд Петербург-Москва

Кирило СТЕЦЕНКО: «Червона рута—89» — одна з підвалин української незалежності»

— Пригадайте, будь-ласка, як народжувалася «Червона рута».

— Я завжди порівнюю цей фестиваль зі всесвітньо відомим фестивалем 1968 року в США у місті Вудсток, що став визначною подією для молодіжної культури.

«Червона рута» має для України суттєво більше значення. Це був 1989 рік, коли в нашому суспільстві сталися головні зрушення, що провіщували нашу незалежність. Того року відбулися три епохальні події: створення Народного Руху України, проведення першого фестивалю «Червона рута» і ухвалення важливого закону про українську мову.

Рух сфокусував навколо себе всю активну творчу інтелігенцію і всіх суб'єктів незалежності. Він народився, з одного боку, з Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, а з іншого — таких нелегальних громадських організацій як Гельсінська спілка. У Русі об'єдналися політики-дисиденти і ті письменники, які згодом стали політиками. Багато з них були членами КПУ, депутатами Верховних Рад СРСР і УРСР. Але настав момент, коли рух дисидентський і рух легальний об'єдналися під гаслом України як незалежної держави.

Організаційним каркасом майбутньої незалежності був саме Рух, а емоційна енергія, сила віри, сила молоді, сила майбутнього йшла від «Червоної рuti». Всі, хто був присутній на цьому фестивалі, не просто зрозуміли, а відчули, що незалежність України — це неминучість.

На фестиваль приїхало «Товариство Лева» зі Львова, театр «Не журись», інші організації, створені на хвилі перебудови. Було багато активістів з Івано-Франківська, інземців. Вони везли з собою національні прапори.

Влада прекрасно розуміла небезпеку для себе. Були всілякі перепони з її боку. Зокрема, всі готелі були чомусь зайняті і виникли проблеми з розселенням учасників конкурсу і гостей. Але чернівецькі активісти дуже добре допомагали фестивалю. І ми впоралися.

— Якою була Ваша участь у цьому фестивалі?

— Я був одним з його організаторів — директором з питань інформації та спонсорства і членом журі. Також автором метафізичної або містичної концепції «Червоної рuti».

Разом з режисером фестивалю Сергієм Проскурнею творили невидиму духовну енергетику «Червоної рuti». Це був не просто сценарій всіх 8 днів фестивалю 17—24 вересня 1989 року, а його образна ідеологія.

Фестиваль мав три кольори — червоний, чорний і білий. Білий символізував співців, як колір вічності. Чорний — з рок-н-ролом, рок-музикою і нашим чорноземом та героями України, які в ньому лежать. Це був колір української звитяги і сили. Цікаво, що в той день, коли були змагання з рок-музики, прийшло повідомлення з Києва, що зняли Шербицького. Саме з його іменем пов'язували курс на денационалізацію і знищення української культури. Ми сприйняли цю подію як першу українську революцію. А червоний був кольором поп-музики.

— Ви не відразу приєдналися до організації фестивалю?

— Ініціаторами проведення «Червоної рuti» були музикознавець і композитор Тарас Мель-

нино. Минуло тридцять років після першого фестивалю «Червона рута», а нещодавно він відбувся вшестнадцяте. Про те, як народжувалося це пісенне свято, наша розмова з відомим українським скрипалем, заслуженим артистом України, головою Київської міської «Просвіти» Кирилом Стеценком.

ник, музикознавець Анатолій Калениченко, музикант Олег Ретецький, який починав свою творчу біографію на українському радіо, а нині очолює британсько-українське підприємство «Комора», та відомий нині поет і видавець Іван Малкович.

Підготовча робота розпочалася наприкінці 1988 року, а я приєднався лише у травні, бо не вірив, що можлива співпраця з комуністами, комсомольцями і кагебістами. Але недооцінював той момент, що серед комуністів було багато патріотів, які зберегли вірність Україні. А лідери комсомолу в той час уже думали про свій майбутній бізнес і політичну кар'єру. Приміром, 3-й секретар ЛКСМУ Юрій Соколов, який відповідав від комсомолу за «Червону руту», пізніше створив туристичну фірму під назвою «Червона рута», а корабель під таким іменем, який він купив або фрахтував, курсував з Києва до Одеси і назад.

Я побачив, що виникає успішний рух «Червоної рuti», відбуваються відбіркові тури в усіх областях. На травневі свята приїхав до Львова і був присутнім під час відбору конкурсантів. Мене вразили свіжість, якість і оригінальність тих номерів, що були показані. Зрозумів, що не може бути остеронь від цього руху.

— Навпевне, Вам не випадково запропонували долучитися до організації заходу?

— На той час я був відомим мас-медійним діячем та рок-музикантом. Разом з Веронікою Маковою на радіо «Промінь» мав постійну програму «Музичні контрасти». Це була молодіжна програма, де я знайомив наших слухачів з популярними новітніми течіями і напрямами молодіжної розважальної музики — рок, фолк, панк, хіп-хоп, метал, бард. Тобто все тоді нове, свіже, що, як правило, не висвітлювалося на радіо. Потім перейшов на телебачення. З'явився телевізійний проект, де просував нові форми, українську альтернативу до того, що було прийнято давати в етер як радянські стандарти. Я пропагував те, що, вважалося, не можна показувати.

У моїй програмі «Музичний відеоміні» вперше показали гурт «ВВ» попри опір багатьох керівників ТБ, що нібито пісні цього гурту — це знущання над українською ментальністю. Аби показати цей гурт, довелося проводити експертну міні-конференцію, серед експертів якої був Тарас Петриненко, а також Мар'яна Маланчук — дочка секретаря з ідеології ЦК КПУ. А вона була подружкою Соломії Павличко, і це створювало нам певну парасольку захисту. Також показували барда Едуарда Драча. У нашій передачі відбувся дебют на телебаченні Ірини Білик.

Я ставив собі за мету дати хід всьому українському і всьому молодіжному, такому, що є альтернативним і зазвичай не проходить на телебаченні.

Також був ведучим багатьох «круглих столів», що відбувалися в прямому етері. Ми висловлювали думку, що в Україні є багато різних фестивалів, але більшість пісень там співають російською мовою. А нам потрібен спеціаль-

ний фестиваль — українськомовний. Де б ми нікого не ображали, що витісняємо російську пісню. Але робили б в рамках фестивалю тільки українськомовний продукт.

— Розкажіть про учасників цього фестивалю.

— У рамках першої «Червоної рuti» було три конкурси. Перший — поп-музика, або естрада, яка звучала всюди. Серед переможців найбільш традиційним естрадним співаком був Павло Дворський, який отримав третю премію. А Інеса Братушич як солістка гурту «Мальви» теж була доволі традиційною. Але всіх вразила вокальна віртуозність пісні в її виконанні «Ти до мене, ти до мене не ходи». Люди не розуміли, як можна так блискучино, швидко і чітко вимовляти слова цієї пісні. Це був мелодизований український реп.

Були і речі, які не вписувалися в рамки естради. Наприклад, виступ Андрія Миколайчука був наскрізь альтернативним. І його образ «підпільного Кіндрата», який виходив босий і лисий, або у солдатських чоботях і фраку, був дуже незвичний. Особливо для Радянського Союзу.

Ще одним лауреатом «Червоної рuti» став зовсім молодий Тарас Курчик, який у стилі поп-рок виконав пісню «Не судить» про моральну відповідальність за майбутнє України. Зрілі і проникливо глибокі тексти цієї пісні не могли залишити нікого байдужим.

На фестивалі ми вперше стверджували українську рок-музику. Лауреатами стали «Брати Гадюкіні», Віка, «NZ» («Незаймана земля»), «Кому вніз», «ВВ», «Зимовий сад»... Ми легалізували й популяризували цей жанр і українську мову в ньому.

Були барди, ми їх назвали співцями. (Намагалися уникати іноземних слів. Рок-групи стали називати — рок-гуртами, а слово «фест» замінили на «фестини»). Співці виступали у двох піджанрах — авторська пісня і співана поезія. Співана поезія створювалася на слова відомих класиків, а авторська пісня — це коли виконавець є автором і слів, і музики. Приміром, Віктор Морозов співав на слова класиків української літератури, але музика була його власною. Найскравішим автором-співцем був Андрій Панчин. Він сам писав і слова, і музику. Це була гостра сатира. Серед яскравих виконавців у цьому

жанрі був і Володимир Давидов.

Василь Жданкін, теж виступив у категорії співців. У своїх виступах він виходив за межі часу і простору. Його устами говорила вся Україна, вся її багатовікова історія. Через нього співали українська земля, кров і дух. Василь собою символізував нашу колективну свідомість. Він отримав гран-прі як носій українського духу, українського голосу і української душі. Дуже шкоду, що відтоді Василь дуже змінив свої погляди і переконання. Але незрівнянно прикритою стала його трагічна загибель на початку вересня ц. р.

«Червона рута» пройшла дуже успішно. Попри всі переслідування силових структур і партійних органів нам вдалося довести до самого кінця і завершити фестиваль триумфально.

Фестиваль став абсолютно непересічним явищем. Особливо сильною спалахом була саме перша «Червона рута». Вперше вийшли на сцену музиканти кількох поколінь. Там був і Віктор Морозов, якому було майже 40 років, і Марійка Бурмака, якій було лише 16.

Чому люди різного віку не могли себе до цього проявити, показати? Бо пропонували альтернативну музику, яка не мала виходу на офіційну сцену, радіо і телебачення. А на «Червоній рuti» це можна було показувати. «Червона рута» зробила цих людей статусними, легітимувала їх — створила моду на українське майбутнє.

Це була одночасно подія і політична, і музично-естетична, і соціальна для наступних поколінь. Вона стала переломним моментом для суспільства напередодні незалежності України.

— Нещодавно відбувся шістнадцятий фестиваль...

— Його присвятили тридцятиріччю першої «Червоної рuti». Не випадково знову обрали Чернівці. У проведенні фестивалю допомагала місцева влада. Брало участь близько 1000 виконавців, які перемогли в обласних турах. Цього року вже було не три, а шість конкурсів. Робота журі була дуже виснажливою.

Перша «Червона рута» задувалася не лише як мистецький, а й як дуже важливий громадсько-політичний захід. У його фіналі молодь зрозуміла, що бути українцем почесно. Ми можемо бути щасливими, успішними і мати майбутнє. Думаю, що «Чер-

вона рута» цього року, у теперішніх політичних обставинах, мала б відіграти роль птаха-фенікса, щоб знов наснажити людей духом перемоги. Особливо це важливо для тих наших патріотів, які попри все виборюють нашу незалежність і віддають за неї своє життя на фронті. На жаль, цього-річна «Червона рута» не викривала шансу для утвердження українських ідеалів і українського способу життя, як це робила перша «Червона рута».

Крім конкурсу на 16-й «Червоній рuti» було ще кілька подій. Серед них — урочисте відкриття, на яке приїхали режисер першого фестивалю Сергій Проскурня і його директор Олександр Горностай, який нині адмініструє Національний академічний симфонічний оркестр України. На жаль, у цьому заході в міській раді змогло взяти участь небагато людей.

Чернівецька влада виділила кошти на проведення концерту, присвяченого сімдесятиріччю від дня народження Володимира Івасюка. Національний симфонічний оркестр України разом з переможцями фестивалів минулих років виконував пісні Івасюка в оригінальному та модернізованому аранжуванні Романа Мельника.

А я, зважаючи на те, що на шістнадцятій «Червоній рuti» не було ніяких заходів, присвячених тридцятиріччю фестивалю, запропонував провести спедакцію «Легенди і таємниці «Червоної рuti»—89». На неї запросив всіх, хто був причетний до першого фестивалю. Серед них — Василь Ілашук, який тоді був ведучим, і дует «Писанка», що виступав ще на першій «Червоній рuti». Серед почесних гостей цього заходу була й Ганна Бурлак, яка очолювала агрофірму «Прут», що стала тоді спонсором.

Наступний захід — мій сольний концерт, який відбувся у мрамуровій залі Чернівецького університету ім. Юрія Федьковича. Показав програму, що складалася з моїх авторських п'єс, які я присвятив Україні.

Ще одна важлива подія — презентація третього числа «Буковинського журналу», який видає директор Музею Володимира Івасюка Мирослав Лазарук. В цьому журналі вміщено повне ексклюзивне інтерв'ю з Квіткою Цісик, яке я взяв у неї на початку 1991 року в Нью-Йорку. Серед моїх запитань, зокрема, було й таке: «Чому не приїхала на першу «Червону руту»? Цей матеріал раніше ніколи не друкувався.

— Як можуть кияни та гості столиці більше дізнатися про перший фестиваль «Червона рута»?

— Запрошую всіх 12 жовтня до колонної зали КМДА, на Хрещатику, де о 16.00 як голова Київської «Просвіти» проведу унікальну для Києва акцію «Легенди і таємниці «Червоної рuti»—89». Це дасть змогу доторкнутися до таємниць тридцятирічної давнини. Відбудеться концерт лауреатів «Червоної рuti» 1989 року, а також показ півторагодинного фільму, який я змонтував у США 29 років тому. Вхід вільний, але буде можливість придбати сувенірні й газетні раритети першого фестивалю, а також отримати рідкісні примірники «Буковинського журналу» з інтерв'ю Квіткою Цісик.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

Андрій БУДКЕВИЧ,
історик мистецтва

Про малярство Віталія Либі (Спроба розглянути підтекст творчості митця)

В ужгородському середовищі поціновувачів живопису Віталій Либі відомий як художник, одна картина якого — “Свята Трійця”, зберігається у Ватиканському музеї, а інша — “Христос і хмарочоси”, була подарована словацькими політиками тодішньому президенту США Д. Бушу. Творчість живописця відома не тільки в Карпатському краї, а і в сусідніх державах, найбільш — у Словаччині. Там відбулося чимало персональних виставок його картин, з’явилися добрі приятелі, зокрема, Рудольф Шустер, президент Словаччини минулих років. Статті про живопис Віталія Либі час від часу виривалися не тільки на шпальтах місцевої преси, а й за кордоном, для прикладу, в газеті “Вечірній Кошице”, авторства Даші Кірвалваргової у 2002 році.

Домінантною темою творчості Віталія Либі є релігійний живопис. Він щедрої натури особа, адже передав у дар Ужгородській Українській Богословській Академії 52 роботи сакрального змісту.

“У житті випадковості не буває, бувають тільки випадки, які ми, залежно від розуміння або нерозуміння причинних зв’язків, які до цих випадків приводять, називаємо то неминучістю, то випадковістю...”, — так міркував Ф. Дюрренматт. Були, мабуть, і на те причини, що у певний період буття Віталій Іванович став віруючим, що не могло не відобразитися на його творчості. “Пишу багато образів Ісуса, Пречистої Діви Марії, апостолів, мучеників, маю таку потребу, бо раніше, за часів радянщини, малював портрети нечестивих”, — відверто зізнається.

Доктор мистецтвознавства Іван Хланта вступну статтю до альбому “Віталій Либі. Живопис” назвав “Його образи викликають глибокі асоціативні переживання”. Ці слова стосуються чи не всього сотвореного митцем у царині живопису.

Він сотні разів звертався до написання образу Ісуса Христа. Ми бачимо на численних картинах вираз болю на облич-

чі Сина Божого, страждання, роздуми, а понад усе — істинну Любов і Справедливість... Є у художника і три картини: — “Христос і Петро”, де зліва за спиною Ісуса півень, який ось-ось запіє; “Христос і Юда”, де теж ліворуч (!), на задньому плані загін вояків, що очікують наказу; “Христос і Фома”, тут Ісус повернув до нас долоню правої руки з ознаками стигматів, Фома у глибокій задумі...

Багато робіт цієї тематики привертають увагу, почасти, “Симфонія дерев’яної архітектури Карпат”, там у центрі — зображене Розп’яття Христа на тлі дерев’яних церков у горах Закарпаття; “Карпатський дзвін”, — над маленькими будиночками, позаду яких гори і осінні дерева, — образ Ісуса скорботний, праворуч — бемкає дзвін, він ніби провісник застереження людям: щось не так у їхньому бутті, не відповідно до заповітів Господніх...

“Отче наш” — одна з найголовніших молитов християн, має велику потужність. У ній прославляється Небесний Учитель, бо ж ми учні й послідовники, мали б такими бути... Прохаємо справжніх, істинних знань, тих, які можемо осмислити сьогодні. Хочемо, щоб Господь був милосердним до нас, мусимо бути зичливими і добрими до ближніх. Важливі й молитви до Пресвятої Богородиці, котра уособлює Чистоту, Простоту, Небесну Красу, вона завжди молода, квітуча Діва. Саме такою і споглядає на нас із картин Віталія Івановича: “Ясінська мадонна”, “Мадонна з немовлям”. “Українська мадонна”...

Релігійне малярство у наші дні актуальне, бо вочевидь можна бачити кризу міщанського суспільства. Прозірливий Ю. Евола попереджав нас про наближення Третьої ката-

строфи — “внаслідок якої вся влада загрожувє перейти до останньої традиційної касті, до касті рабів і людей натовпу: разом з відповідними обмеженнями всіх обріїв і цінностей рівнем кількості і матерії...”

...Та “культура”, якою так гордяться сучасники, ще більше сприяє функціонуванню механізму жадливому, що приводиться в рух грубими, безособовими силами: силою грошей, капіталу, машин...”

Микола Гоголь, який створив геніальні “Мертві душі”, чи й думав про те, що з ходою часу їх побільшає неймовірно! Фізично живі, а ество змертвілі. Євген Свєрстюк у книжці “Гоголь і українська ніч” дав виняткове визначення: “Отже, “мерт-

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Секрети щастя

Музей гетьманства запросив на відкриття виставки пластилінографії та живопису мисткині з смт Каланчак, що на Херсонщині, Інни Красновської-Кафтан “Цвітиця-радість прилетіла”.

Художниця народилася у місті Джанкою (Крим). Почала малювати з п’яти років. Останні три десятиліття її життя пов’язано з Херсонщиною — працює бібліотекарем Каланчацької ЦБС. Без малярства не уявляє свого життя.

У своїх роботах пані Інна використовує різні техніки, акварельні, олійні, акрилові фарби та пастель. Десять років тому захопилася незвичним малюванням пластиліном. Мисткиня створила власний авторський стиль, який назвала “Цвітиці”. Вона учасниця міжнародних, всеукраїнських, обласних виставок та фестивалів, інших мистецьких заходів.

Відкриваючи виставку, директор Музею гетьманства Галина Ярова наголосила, що художниця наділена особливим талантом відчувати красу нашої природи, а її картини перегукуються з творами Катерини Білокур. Водночас пані Інна має своє яскраво виражене творче обличчя, свій неповторний стиль.

— Зі своєю творчістю я вже багато разів знайомила земляків на Херсонщині, а сьогодні відкривається моя перша персональна виставка у Києві, — сказала художниця Інна Красновська-Кафтан. — Надзвичайно вдячна Музею гетьманства, який запросив мене у ці чудові виставкові зали. Дуже хочеться, щоб ця виставка подарувала гарний настрій всім, хто її відвідає. Завжди мріяла показати свої роботи людям, аби вони отримали заряд позитиву, щоб радість наповнювала їхні душі і серця, щоб вони були щасливими. А кожна з моїх робіт — це частинка мого життя.

Одну з картин назвала “Чарівний голос Ніни Матвієнко”. Голос цієї співачки завжди вважала чимось особливим. Її пісні любить співати моя мама.

Роботу “Благословення на народження дитини” створила торік, очікуючи народження двох онучок, Мирослави й Анни. Хочеться, аби картина допомагала людям, які поки не можуть мати дітей.

На картині “Квітковий феєрверк” можна побачити сірі тони, які наповнюють наше життя. Але поряд світлі кольори, як утвердження того, що ми не повинні сумувати, падати духом. Маємо йти по життю впевнено — вірити, сподіватись і любити.

Картину “Політ у височинь” присвятила нашій сонячній Херсонщині. На ство-

рення полотна “Святкові квіти України” надихнула народна пісня.

Одна з моїх улюблених робіт — “Прислухайся до голосу Землі”. Хотіла нею сказати, що життя нашої планети залежить від кожного з нас. І не лише від наших учинків, а й від наших думок.

Кожна людина, яке живе з вірою в серці, з вірою в Бога, добро і милосердя, має Ангела-охоронця, що своїми крилами захищає від усіх негараздів. Хочу, аби Ангел-охоронець оберігав Україну. Ці думки я втілила у картині “Ангел-охоронець”.

ві душі” — то не просто здичавілі у своїх помістях власники кріпацьких душ — це великий світ існувателів, чиє життя заповнене дрібним і зовнішнім інтересом. Люди, несвідомі власного призначення, позбавлені відчуття глибин і таємниць своєї душі, позбавлені вищої радості і не пробуджені для відчуття Небесної Краси діяльною любов’ю до ближнього.

Споконвічна проблема пробудження й засвічення душі стала місією його життя...”

Віталій потрапив до головного міста Закарпаття разом з батьками у віці трьох років, а народжений у просторих краях Степоградщини (Кіровоградська область). Хлопчаком здобував малярські навички під керівництвом прекрасного педагога З. Баконія (1960—1964 рр). 1964—1969 роки — щаслива пора навчання в Ужгородському училищі прикладного мистецтва.

Професійний художник, людина доброї душі, чи не тому виникли з-під його пензля такі особливі роботи, як “Спогади доброго міста” і “Спогади доброго села” — бачимо бані храмів, дахи будиночків і Розп’яття Христа... Віталій Либі зрідився з цією найзахіднішою частиною земель України, Ужгород став і його містом. А як запевняв нас А. Моруа, Бальзак любив дивитися з вікна своєї мансарди на дахи Парижа — “бурі, сірі й червоні, аспідні й черепичні”. В мінливості тонів він вбачав “своєрідну принаду: пасмуги світла, що пробивалися крізь нещільно відчинені віконниці... Знизу крізь сизі серпанки туману кидали тьмяне, жовтувате проміння вуличні ліхтарі...” — з “Шагреневої шкіри”.

Є у кожного в житті своє місто, у одних — столичне, величне, у других — невеличке, проте дуже давнє, у цьому граді мешкали і творили легендарні творчі постаті — А. Ерделі. Ф. Манайло, Ф. Семан, Є. Кремницька, П. Беззір, П. Скуць... Про Ужгород створені міти й легенди, творитимуть й нові...

Робота “Квітухий ранковий настрій” про те, що радіти треба кожній миті життя.

Згадую свою персональну виставку, якою відкривалася “Галерея життя” у Херсонському онкодиспансері. Зрозуміла, що ці картини допомагають людям підтримувати силу духу. Вони мені дякували і говорили, що в їхні душі увійшло щось квітуче і радісне. А такі зізнання особливо цінні для митця.

На одній з нових картин — “Казкова прогулянка” — намальовано птахів, що є символом душі.

Полотно “Сині квіти” — про вир життя, який нас закручує, про те, що у буднях ми можемо для себе створити справжнє яскраве свято.

Ще одна картина має назву “Зелена таїна”. А таїна тому, що квітка ще не розкрилася, ще не розцвіла. Яка вона буде, коли розцвіте, яка таїна за нею схована, залежить від кожного з нас. Саме під час роботи над “Зеленою таїною” вперше почула пісню Ніни Матвієнко “Квітка-душа”.

На картині “Дзеркало душі” намальовано дзеркало, що є життям людини.

Коли я дарую людям картини, то відчуваю, що дарую родинний оберіг. Проходить час, і мені починають дзвонити ці люди і зізнаються, що багато з задуманого ними здійснилося. А здійснилося тому, що мої роботи додають людям віру в себе, віру в те, що все буде добре.

На відкриття виставки завітала заслужена артистка Україна Руслана Лоцман, яка згадала, як познайомилася з Інною Красновською-Кафтан на фестивалі “Україна єднає світ” у Скадовську. Співачка виконала кілька власних пісень та творів з репертуару Ніни Матвієнко, подарувала художниці та Музею гетьманства свої компакт-диски.

Виставка “Цвітиця-радість прилетіла” експонуватиметься у Музеї гетьманства до кінця жовтня.

“Збільшення проявляє справжній масштаб, запроєктований митцем у скромному форматі полотна”.

«Розкадровка» душі

Сергій ПАПЕТА,
мистецтвознавець
Фото Олени КІМЕЛЬФЕЛЬД

Серед безлічі способів розширення свідомості існує і такий, як живопис. Як і все, що чогось варте, — живопис універсальний. Він привабливий, як ремесло, захопливий, як видовище, безкінечний за формами прояву, як духовна практика. Невідомо чому народжуються люди, які саме через “дріт” кольору підключені до енергії беззаконного Всесвіту. Невідомо чому, але вони народжуються, і В’ячеслав Роговой (Странник) — один з них.

Його роботи — це “розкадровка” нескінченності. Фрагмент за фрагментом розгортається сувій простору, схороненого від дозвольного погляду ефектами атмосфери. Це реальність за непрозорим шаром газу, себто повітря, яке ми звикли вважати прозорим. Межі картинної площини лише умовно замикають проявлений образ, оскільки його продовження відчувається за берегами полотна. Кожна нова робота — одна з видових точок єдиного ландшафту, яким блукає зір митця. Вони схожі між собою як хвилі, що, повертаючись в море, раз по раз лишаяють на піску інший малюнок з води й піни.

За своєю формою символи, знаки і образи, що утворюють сюжети картин митця, — це не результат прямого спадку якогось з культурних потоків людства. Странник уникає наслідування канонізованих форм, котрі, попри свою завершеність, в інтерпретації сучасного художника не піднімаються вище стилізації. Немов з підсвідомої пам’яті вириваються в полі його зору символи, з яких у прадавні часи було сформовано матрицю світобудови. В них, як у насінні, було закодовано генетичну формулу життя, але не в біологічній його формі, а у значно ширшому розумінні. Зір художника зачарований мегагеометрією одвічних форм. Він має бездоганне чуття тектоніки, що підпорядковується

ся позачасовому ритму цієї геометрії. Ритм його композицій і форм природно резонує з ритмікою орнаментів і архітектури найдавніших культур людства, які колись утворювали єдину течію.

Картини Странника без втрати якості витримують випробування гіпермасштабом. Якщо заради експерименту спрямувати проекцію якоїсь з його робіт на небо, ми матимемо повноцінну заставку для цього чималенького монітора. Можна навіть сказати, що збільшення проявляє справжній масштаб, запроєктований митцем у скромному форматі полотна. В цьому контексті згадуються “мегагафіті” пустелі Наска. Прості геометричні форми, збільшені до розмірів, масштаби яких перевершують можливості людського сприйняття, набирають значення хвилюючої таємниці, чогось такого, що виводить добре знайому форму за край буденності.

Композиційний каркас картин Странника переважно тримається на сполученні фундаментальних геометричних фігур — квадрата, трикутника, кола. З цього, здавалося б, небагатого конструктора, художник створює безліч комбінацій, які мають родову схожість і водночас завжди індивідуально неповторні. Свідомо чи підсвідомо він наслідує природу, яка в сотворінні безмежжя подібних форм ніколи не повторюється. Мабуть, саме принцип неподібності подібного рятує роботи митця від нудьги одноманітності.

Образи картин Странника, як і їхні структурні елементи, закорінені у прадавній пам’яті людства. Мотиви крила, ока, вогню, антропоморфні силуети так само, як і простір підпорядковані ясній тектоніці першоформ. Але пуризм чистої геометрії надто стерильний для живого світу, яким його відчуває художник. Відцентрове розширення Всесвіту супроводжується перманентним випромінюванням енергій. Саме ці енергії одухотворюють обриси холодних кристалів тремливими німбами пливких криволінійних ліній і ритмів. Енергія, як і рух, випромінюється зсередини кожної форми.

Завдяки цьому вона росте, розквітає, жахить фантастичними барвами.

Рухлива природа енергії породжує пластичні форми, більш придатні для динамічної і швидкоплинної реалізації якоїсь з її потенцій. Серед таких форм досить часто з’являється овал і його модифікації. Овал — це динамічне коло. Коло все вбирає, воно акумулює і утримує. Це ідеальна форма безкінечного росту. Овал не може рости без кінця. Раніше або пізніше він має обов’язково луснути, як зерно пагоном, як брунька квіткою. Це ідеальна оболонка для народження, немов лялечка гусені, з якої має народитися метелик. Адже саме в такій “лялечці”-мандорлі зображено Христа в сцені Преображення. І, мабуть, не випадково у Странника овал досить часто нагадує випромінюючу сляву мандорлу.

Твори В’ячеслава Роговой (Странника) — це, безумовно, не зовсім і не тільки живопис. В одній зі своїх іпостасей він являє собою своєрідну візуалізацію альтернативних проєктів буття. Якись з картин можна побачити в об’ємі, як архітектуру. Інші можна уявити собі як масштабні візуалізації декорування в масштабі планети. Проте чи не найутопічніший з усіх — це проєкт свідомості, яка пульсує і розширюється, не боячись втратити свій оточений парканами законів світ. Це кольорова діаграма вільної душі.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогнозів”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогнозів”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Прогнозів” — 30617

